

1721 107
„A hajnal nyúlik, így tűnik öröknek”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON

XXII. ÉVFOLYAM 2011. 14. (580.) SZÁM — JÚLIUS 25.

ára 2 lej

Varga Hajdu István: Sárkányölő

- Kántor Lajos: Két Akadémia közt
- Sigmond István: Molekulák 8.
- Gömöri György: Gábor Áron centenáriuma
- Szócs István: Csellengő múltunk
- Lászlóffy Csaba versei
- A NAGY KILOMETRIK

PAPP ATTILA ZSOLT

Mielőtt a farkasok

Király Lászlónak

*Ma már talán a farkasok sem jönnek,
csak néhány álmos kísértet jár
rá a kongó borospoharakra.
A hajnal nyúlik, így tűnik öröknek;
nem döntött még: menne vagy maradna.*

*Szobámba sötét folyosók vezetnek
s madarak szállnak be az ablakon.
Belső, titokzatos sivatagban
előadni egy régi dramolettet,
sosem lesz ilyen pompás alkalom.*

*A lassúsággal van a legtöbb gondom,
hogy minden olyan szörnyen mozdulatlan;
és mintha az alkalmi porondon
valami litván dallam úszna el
az alvó házat átjáró huzatban.*

*A nehezen már túl vagyunk, azt mondják,
kik részt vállaltak rázósabb csatákban.
S míg az idő nyúlik, mint a tészta,
azt próbálom megérteni végre,
mi az, amire most rátaláltam.*

*Pislákol a lámpa, halkan serceg,
az asztalon pár ottfledt pohár –
valaki les egy távoli sarokból;
úgy tűnik, hogy mégsem úszható meg:
a közeledő farkasokra vár.*

*Még nincsen arca, beolvad a tájba.
Ó, hajnali, nagy kijózanodások!
– és nem nézek rá, mielőtt kiválna.*

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

14

KÁNTOR LAJOS

Két Akadémia közt

Készülő könyvem hőse (áldozata?), SzGSz (ő tulajdonképpen a szerzővel közeli rokonságot őrző Sebestyén agyának szüleménye) nem volt jelen a KAB, a Kolozsvári Akadémiai Bizottság első hivatalos választási közgyűlésén, 2011 júniusában, a Mol-házban. Minthogy nem akármilyen köze (közük) lehetett volna az ott elhangzottakhoz, utólagos hozzászólásnak szánva idézem őt (őket: idősebb Sz-t, azaz Szabédi Lászlót, G-t, vagyis Gaál Gábort és ifjú Sz-t, Szilágyi Domokost – hárman együtt: SzGSz) meg néhány más illetékest. A Konglomerát (Erdély) egyik fejezetét kapja itt kézhez az olvasó.

Hogy is írta Szilágyi Domokos? Én játszom ugyan, de Ti vegyetek komolyan...

K. L.

Amikor Rózsa Sándor nem csupán összevonja a szemöldökét, hanem már a lovát ugratja, akkor föltehetőleg nagyon messze járunk az Akadémiától. Amennyiben nem éppen az akadémikusokra haragszik valamiért, vagy esetleg fölvtágtatott a Mátrába, mert az üdülő parkerdejében akar legeltetni. Esetleg Móricz Zsigmondot keresi? És helyette csak Sebestyén Lászlót találja...

De Sz-t is, ha visszapörgetnek ötven évet. Arról az időről (kevésbé későbből?) van szó, amelyben Sz levelét megírta (rektorai egyikének), és felpanaszolta: hol az ARLUS (a Román-Szovjet Baráti Társaság), hol a József Attila Kollégium, hol a Múzeum-Egyesület, hol az *Utunk*, hol a Magyar Népi Szövetség, hol az írói szakszervezet, hol a középiskolásoké, hol a diákszövetség nyomorgatja. Ráadásul az akadémia is? Ez utóbbiban Sebestyén is ludas volt, legalább annyiban, hogy az ő szemináriumi dolgozatát javíttatta Sz, a második Rózsa Sándor-regény stilisztikai jellemzésének útját egyengetve, hogy sima legyen a megjelenés a kolozsvári akadémiai folyóiratban. Szóval a tanítvány „akadémikus” kalandjai Sz-szel kezdődtek, és ezek most belekapaszkodnak az SzGSz-történetbe. (Sebestyénnek eszébe jut egy másik tanára, régi magyar irodalmat tanított nekik, ő jóslgatta – a jóslás persze nem vált be –, Te korán akadémikus leszel.)

Előkerülnek a régmúltból úgymond akadémiai fényképek, az egyiken éppen Sz ül az asztalfőn, baráti társaságban, ebéd közben magyaráz az asztaltársaknak. A magyarázó szöveg, mármint a képet magyarázó szerint

a felvétel a budapesti realizmusvitára érkezettek, a romániai írószövetségi küldöttség tagjait mutatja, Sz mellett az író Kovács Györgyöt, a másikon a bukaresti akadémikus Tudor Vianu, a világirodalom tudója is látható, ott valami kiadványt nézegetnek. (Újabb villanás Sebestyén agyában: de hisz ez a barátjával együtt írt, a nevezett fotókat közlő irodalomtörténeti kézikönyv annak idején akadémiai díjat kapott – Bukarestben. És ha igazak voltak a kósza hírek, a díjra-ajánlást Méliusznak köszönheték, annak a Méliusz Józsefnek, aki úgy minősítette a róla szóló „kánoni” értékelést, hogy derékon alul szétlőtte, a felső részre maradt az elismerés. Vajon Sz, ha megérte volna a könyv megjelenését, ehhez ma mit szólna?) Többet kellene tudni Sz részvételéről ezen a bizonyos 1955. novemberi realizmusvitán, de hiába van kéznél az Akadémiai Kiadó 1956-os, 517 oldalt számláló kötete, sehol egy utalás, hogy Sz is kinyilvánította volna véleményét a realizmus kérdéseiről a magyar irodalomban. Lukács György elnöki megnyitójában az üdvözlendő, a protokoll-lista élén szerepel a szovjet professzornő, Scserbina, a lengyel, a csehszlovákiai, NDK-beli delegációk után következik (rangsorban?) a Román Népköztársaságból érkezett Vianu akadémikus, Szabédi kolozsvári egyetemi tanár (keresztneve említése nélkül) és Kovács György író – hát ennyi az érdemi információ.

De miről magyarázhat Sz azon a fényképen? Ő, aki mindent komolyan vett, az elméleti kérdéseket csakúgy, mint a konkrét irodalomtörténeti megállapításokat, vajon egyetértően vagy élesen vitatkozva kommentálta Scserbina, Lukács vagy éppenséggel Bóka László szocialista realizmusról mondott szavait? 1955 novemberében vagyunk, pár évvel a *Költők s bírálók* és a *Vezessen a párt* megjelenése után. Ha Sz-t bejelölték a hivatalos küldöttségbe, az elvtársak most nem lehetnek olyan rossz véleménnyel róla. G-t – aki 1945 óta (mondhatni hivatalból, az amerikai fogságból hazatérése pillanatától) akadémikus, a Román Tudományos Akadémia tagja – egy éve kizárták a pártból, infarktussal otthon fekszik (1956 őszét már nem éri meg). Egyébként különös, hogy sem G életrajzírója, sem a lexikonok nem szólnak érdemben a tíz év (1945–1954) akadémiai jelenlétéről, megemlékeznek viszont a Béke Világutánc-beli tagságáról, szakmai vonatkozásban a *Haladó hagyomá-*

nyok sorozat szerkesztésében szerzett érdemeit, valamint a fiatal Marxról tartott egyetemi kurzusát emelik ki.

Kétségtelen, hogy G-nek – aki *Korunkjában* a két világháború közt Lukács Györgyöt fontos szerzőjének tudta – pár évvel korábban, talán még 1953-ban is feltétlenül ott lett volna a helye a realizmus-kongresszuson. (És valószínűleg a keresztneve sem maradt volna le a protokoll-listáról.)

Hogyan is jelölte meg Lukács a kongresszus célját, fő irányát?

– Ha mi most, amikor összegyűltünk, hogy megvitassuk az irodalomnak egy olyan központi kérdését, mint a realizmus fejlődése konkrétan végig a magyar irodalom történetén, emlékezzünk vissza 1945-re. Tudjuk, hogy akkoriban még nagy ideológiai harcot kellett vívni azért, hogy a realizmust egyáltalán elismerje irodalmunk, kritikánk és irodalomtörténetünk, ne tekintse egy stílusnak a sok közül és ne tekintse főleg olyan stílusnak, amely idejét múlta a modern kor úgynevezett vívmányai következtében.

A harmadik nap főelőadója, Bóka – Scserbinával természetesen összehangzóan – a szocializmus felé vezető úton az irodalmi pártosság eszméjét hangsúlyozta; és noha megjegyezte, hogy regényirodalmunk még nem tudta megalkotni a szocialista realizmusnak azt a magyar remekét, amelyben a múlt és a jelen képe s a jövő csírái helyes arányokban, torzítás nélkül találják a helyüket, a pozitív példák közé Asztalos István *Szél fúvatlan nem indul* című közelmúltbeli kisregényét is bevette. Sz felfigyelhetett egykori *Termés*-szerkesztőtársa elismertetésére, ám feltételezhető, hogy jobban megérintette Tudor Vianu árnyaltabb szövegezése a (kritikai) realizmusértelmezésben. Vianu ugyanis arra figyelmeztetett, hogy egyes esetekben olyan művek, amelyek különböző korszakokban születtek, és amelyek formájukban, tartalmukban egymástól erősen különböznek, ugyanazt a jelzót kapták.

– Benyomásom szerint az az eljárás, hogy egymástól nagyon különböző műveket is egyazon címkével látunk el, nem feltétlenül vezet a szóban forgó művek alaposabb megértéséhez.

Sebestyén azért gondolja, hogy Vianu szavai erősebb visszhangra találtak Sz-ben, mint Bóka előadása vagy akár Lukács György témafölvezetése, mert visszaemlékszik Sz stilisztikai kurzusára meg például arra, amit Vörösmartyról és Tamási Áronról írt, mondott. De egy másik emlék is erősíti ezt a feltételezést. Ifjú szerkesztő korában a bukaresti Akadémiai Könyvtárban kellett megkeresnie az igazgatót, Tudor Vianut. A hivatalos ügyintézés (kéziratkérés)

után beszélgetni kezdtek, amiből az akadémikus elvtárs (aki tulajdonképpen úr volt) megtudta, hogy Sebestyén Sz tanítványa – és egyből meghittebbre, már-már barátivá vált a beszélgetés. Nem kellett külön jellemzést adnia Vianunak a realizmusvita idején megismert professzor kollégájáról ahhoz, hogy világossá váljék: élmény maradt pár évvel korábbi találkozásuk. Sebestyén aztán nem találkozott többet Tudor Vianuval, viszont máig számon tartja, hogy a romániai irodalmi életben, a szerkesztőségek lehetőségeiben milyen nyitást jelentett T. V. programadó tanulmánya a nyugati irodalmakról – egy hosszú dogmatikus korszaknak majdhogynem a lezárását. (Mert azért ne túlozzunk, ami a zárást illeti.)

Magával az akadémiai – és itt már a romániai, azaz románról van szó, hiszen egy-egy dísztagon s néhány kutatón kívül nem lehetett érdemi romániai magyar jelenlétéről beszélni – nem volt szerencséje

– 1955 nyarán megtaláltam a módszert, melynek segítségével lehetővé vált a finnugor és indoeurópai nyelvek rokonsága problémájának a megoldása, mely húsz éve gyötör. Azótától egy kimondhatatlan lelki nyugtalanságban éltem. Három év alatt sikerült a problémát véglegesen megoldani: 1958 októberében befejeztem a könyvet *A magyar nyelv őstörténete* címen. Ez a munka, mely páratlan erőfeszítést igényelt, sajnos, meg volt nehezítve attól a körülménytől, hogy senki a környezetemből nem fogta fel a mű fontosságát, a barátaim sem és a párttól az elvtársak sem, azonkívül, hogy a nyelvész kollégáim éveken át blamázták a művet, és így egy nagyon kínos atmoszférát teremtettek körülöttem. Éveken át a pártelvtársak nem vévén figyelembe a születésnek rendkívüli gyötrődését, mely engem kínozott, különböző gyanúsításokkal illeltek munkámmal kapcsolatban, úgy minősítvén, mint egy menekülés a politikai és ideológiai fronttól, menekülés, mely szerintük kifejezése ellenkezésemnek a párt politikájával szemben. Én, hogy eloszlassam ezt a gyanúsítást, még jobban összpontosítottam energiámat a mű befejezésére...

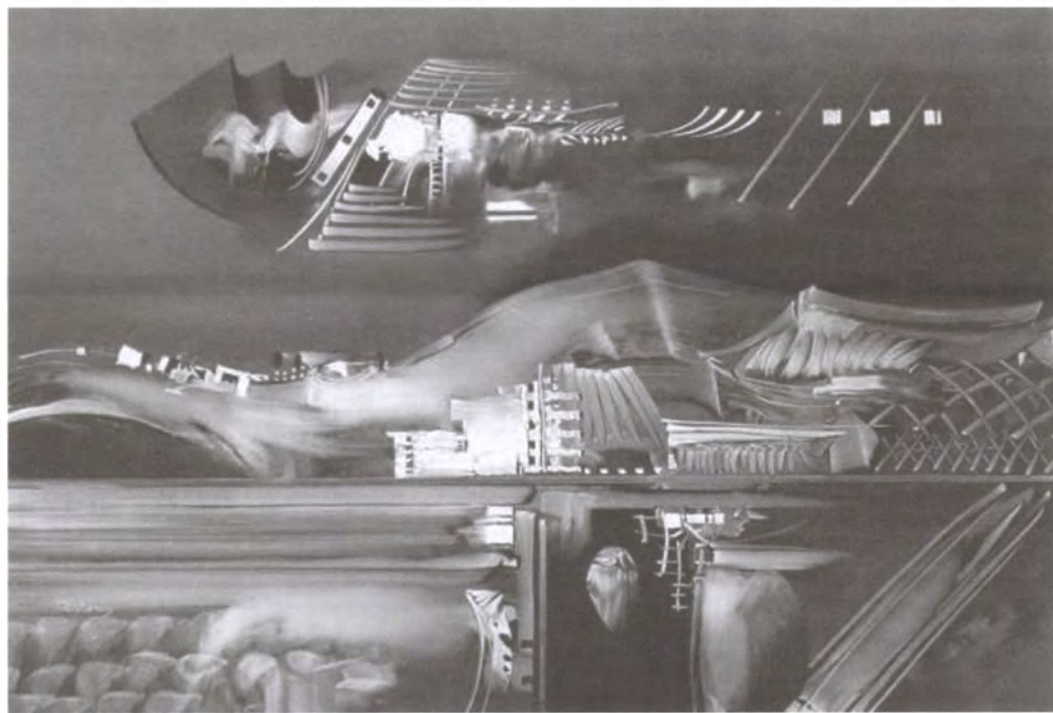
Most végre össze kellene hívni egy akadémiai szintű szemináriumot, hogy a finnugrisztikába begyökerezett kortársak után, de a határtalanul tenyésző délibábosok, nyelvészkedő amatőrök (írófélék) mellőzésével 21. századi szakvéleményt halljunk Sz (végül is 1974-ben kinyomtatott) munkájáról. Sebestyén azonban erre nem vállalkozik, maradjunk hát az irodalomnál. No és az akadémiaiknál, a kalandoknál és kalandozásoknál. Mert az sem érdektelen, hogy miképpen cserélődtek a nevek, a magyar nevek a „szocialista” és a már hivatalosan

sem szocialista Románia Tudományos Akadémiája tagságán belül. (Arról sem G, sem idősebb Sz már nem tudhatott, hogy 1970-ben létrehozták Románia Szocialista Köztársaság Társadalom- és Politikai Tudományok Akadémiáját, a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága közvetlen irányítása alatt; a tiszteletbeli elnöke Nicolae Ceaușescu volt. De sem a „tiszteletbeli elnök”, sem tulajdonképpen a pártirányítás nem számított megkülönböztetésnek, hiszen a hagyományos, azaz tudományos román akadémia fölött is ott állt a párt és a főtitkára – majd a szépséges felesége is, Elena, aki ráadásul a vegyészet tudományából lett akadémikus, a maga néhány elemijével. Ebben – szomorú vagy sem, mindenesetre tény – a mi négyelemis Nagy Istvánunk Elena elődje volt, igaz, N. I. íróként lett Gaál Gábor örököse, több funkcióban is, ezt a minőségét pedig nem lehetett, ma sem lenne szabad tagadni.)

Egyszóval szemináriumi kérdés lehet: kik voltak a már romániaiaként megnevezhető erdélyi magyar irodalom akadémikusai a külön lét évtizedeiben? Sebestyén vitaindítóul szeretné pontosan idézni az adatokat, azaz a neveket és évszámokat; a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*hoz fordul segítségért, ott viszont az első kötetben (A–F), még Balogh Edgár szerkesztésében, mindössze az „akadémiai kiadványok” címszót találja, és az is továbbutal, így: Románia Szocialista Köztársaság Akadémiája. De mire a lexikon az „R”-ig ért, 2002-ben, nem létezett Románia Szocialista Köztársaság, s úgy tűnik, az Akadémia a szerkesztői láthatáron kívül került. Csak a személyi címszavak lehetnének eligazítók, például a Jancsó Eleméré, a Méliusz Józsefé, a Gáll Ernőé (volt idő, amikor a filozófia egyetemi tanáraként rá maradt a kolozsvári Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények felső irányítása, nem lévén már az irodalmárok közül rendes- vagy levelező tag).

Es amikor Méliusz sem élt, a kilencvenes évek második felében (?) a Sebestyén nemzedékére került a sor, hogy betöltse valaki azt az egy romániai magyar írónak (irodalomtörténésznek) fenntartott helyet. Sebestyén nem jó szívvel emlékezik vissza a Bukarestből érkezett telefonhívásokra, találkozására a változások utáni elnökkel, a jóval korábban, irodalomkritikusként, fővárosi szerkesztőként megismert nemzedéktárssal, Eugen Simionnal. És nem azért, mert végül is nem ő lett a „kiválasztott” az állítólag javasolt hármuk közül, hanem a képviselőre valóban érdemes barátja, Lászlóffy Aladár (ifjabb Sz már nem

>>>>> folytatás a 4. oldalon

Sz-nek. Egyszer elég élesen bírálta is ezt a helyzetet, mármint azt, hogy Románia Tudományos Akadémiája, konkrétan a kolozsvári fiók számára nem igazán kutatási téma a magyar nyelv, a magyar irodalomtörténet. Persze nem ez az ok, amiért nem támogatták az élete utolsó éveit kitöltő, energiáit felemésztő tudományos munkáját, a magyar nyelv őstörténetének új szempontú megírását. Kollégái sem bíztak benne az egyetemi katedrán – hogyan kapott volna akadémiai támogatást rá? Három és fél évvel a budapesti utat követően, a megyei párttitkárt megszólító, fogalmazásában érthetően zaklatott búcsúlevélben foglalta össze a legtömörebben és a legkeserűbben készülő, illetve kéziratban már elkészült könyvének lényegét:

>>>>> folytatás a 3. oldalról

jöhetett szóba – ő két évtizeddel lekés-
te a lehetőséget); ebben az egész aka-
démiai képviselési játékban maradt
valami a régi politikai játszmákból, és
ezt az elő-beszélgetéseken ugyancsak
érezni lehetett. De hát ugyanez folyta-
tódott román vonatkozásban is, amint
a legszembetűnőbben a Kolozsvárt élt
irodalomtudós, a mindig kihagyott
Adrian Marino emlékezéséből pontos-
san érzékeli az ember.

És a másik Akadémia? Hát a
Roosevelt téri épületbe, újabb félszá-
zad múltán, Sz is eljutott – sőt ép-
pen Sebestyén. Alanyi jogon már
nem tehettem, mégsem mondható, hogy
„tárgyként”, csak MTA-doktori tézis
formájában volt jelen (*Erdélyi sorske-
rek. Szabédi László és a történelem*) –
hiszen az életművel együtt a személy
került középpontba: a nagyra hiva-
tott költő, prózaíró, szerkesztő, tudós,
a politikának kiszolgált ember. Illyés
Gyula, Jékely Zoltán, László
Gyula már nem tanúskodhatott róla
– és ifjú Sz sem. Ő azért üzent, odaát-
ról, a mesterről:

– Nem mentegetni akarom a köl-
tőt, hanem megérteni. Mentegetni egy
ilyen európai szabású költőt nevetséges
volna. Igen, igen, tudom, hogy túl sokat
hajigálózunk és hajigálózunk az euró-
paiság fogalmával; de én itt és most ha-
lálós-komolyan gondolom. Mentegetésre
különben csak az szorul, aki renyhe,
egy kis megértés viszont mindannyi-
unkra ránc fér – amint a legutóbbi év-
ezredekben szintén kiderült.

Másik társunk, jóbarátunk, gondol-
ja Sebestyén, történetesen ott lehe-
tett volna (őt vajon miért nem hívta
meg? ez is része mulasztásainak), de
a tanítványi vallomás aligha hiány-
zott azon a doktori védésen („mindig
a rendteremtést s az értelmes test-
véri összefogást, a fegyelmet tanítot-
ta és kérte számon”). Természetesen
Lászlóffy Ali nem a román akadémi-
át képviselte volna, hanem nemzedé-
künk egészét, vallja Sebestyén; köl-
tő a költőről, tanulmányai rendjéről,
értelméről, szelleméről, hangulatá-
ról vallott Sz halálának huszadik év-
fordulóján – és ez nem hiányozhatott
(volna) a Duna-partról az Sz-re emlé-
kezésen.

– Olyan sokat és elhatározót kap-
tam tőle, az első egyetemi naptól az
utolsó, áprilisi záporosóban együtt
tett péntek esti sétáig. Valami benne
van azóta is minden megkezdett pa-
pírlapomban, minden cédulám adato-
lásában, minden költésre, politikára,
nemzetiségi létre, szolgálatra vonat-
kozó gondolat megforgatásában és el-
raktározásában, egy majdani, talán
soha egészen el nem készülő szemé-
lyes világértelmezéshez. A pontosság

büvöletét parancsolta rám, ahol csak
a költői hév akart elragadni, s a fan-
tasztát erősítette bennem, ahol a hi-
deg ész figyelme tört előre.

Sz egyszóval belépett (újra?) a
Roosevelt téri palotába (a tér azóta az
Akadémia-alapító Széchenyi István
nevét viseli) – ha nem is tehettem oly
otthonossággal, mint egyik költőelő-
je, a szalontai Arany János. (Apropó,
most utána kellene nézni, szeminári-
umról lévén szó, hogy a hajdani tit-
kár-poéta hivatala, illetve az a rea-
lizmusvita valóban itt volt-e, ebben az
épületben.) Hovatovább már nem szá-
mít különlegességgnek, véli Sebestyén,
hogy költők és egyéb firkászok – füg-
getlenül magukat a határoktól –
gyakrabban bebocsátatnak a tudo-
mány szentélyébe. Magyar Irodalmi
Díj, Hazám-díj, Magyar Örökség
diplomájának átadása-átvétele – a
Sebestyénnek kedves, közeli nevek-
kel: Cs. Szabó László, Tolnai Ottó,
Szilágyi István, Bodor Ádám (ha tör-
ténetesen egy kitüntetett okkal vagy
ok nélkül hiányzott is, vagy úgy tűnt,
hogy valaki éppen pluszban van). A

Mindent, mindenkit felsorolni hosz-
szabb szeminárium kellene. Sebestyén
úgy érzi, tartozik még Sz-nek várbeli
intézeti helyszínek gyors felidézésével.
Már csak azért is, mert a szociológu-
sok, majd a történelemben járatosab-
bak közt megpróbálhatta mesterük
szellemében szólni otthoni dolgok-
ról. Ahol Szigeti László Pozsonyból
Szlovákia, ott vele együtt Sebestyén
pedig Románia nemzetiségi viszonya-
iról, magyar kultúrájáról adhatott
elő, illetve válaszolhatott a házigazda
s a közönség kérdéseire. Máskor, va-
lamivel később, a patinás vendégház-
ból átlépve a historikusok hivatalos
helyiségeibe, azon kaphatta magát,
hogy – számára korábban elképzelhe-
tetlenül – egy magyar–román vegyes-
bizottságban otthonról, román tör-
ténészekről felkért előadóként, mint
a romániai küldöttség tagja, erdélyi
magyar irodalomról (természetesen
magyarul) beszél, és ezen senki nem
botránkozik meg, sőt a csupán pár he-
te-napja megismert néhány erdélyi
román történész érdeklődéssel (netán
egyetértéssel?) hallgatja. 1955 novem-

Árkossy István grafikai a 3. és 4. oldalon

Korunk kulcsának ünnepélyes, a leg-
méltóbb keretek közt történő átnyúj-
tása. Ismétlődő, emlékezetes talál-
kozások: Fejtő Ferenc, Göncz Árpád,
Juhász Ferenc, Esterházy Péter, a tör-
ténész Romsics Ignác. Vitát provokáló
zsűrizések Réz Pál lakásán (előzetes
telefonok Szegedre, Iliának), zsűrizés
után a szokásos whiskys koccintás, az
előző órák leöblítése Poszler Gyurival
egy kiskocsmában. Csupa-csupa aka-
adémia...

berében Sz-nek ilyesmi nem adatott
meg, holott nyilván nem Tudor Vianu
akadályozta magyar kollégáját a nyil-
vános szereplésben. (Kovács György
már inkább megtette volna? Hiszen
ő volt az, jól emlékszik Sebestyén, aki
„székely–magyar” létére először ne-
vezte Erdélyben élő magyar kollégáit
román íróknak...)

A Béke Világatlanásából talán már
átléptünk egy 21. századi normalitás-
ba? Ki tudja...

JANCSÓ MIKLÓS

Az irodafőnök halála

Amikor beléptem az Irodába, tisztviselő barátom és a többi hivatalnok csendben, döbbsen tekintettel és tanácstalanul álldogált a szoba közepén. Senki nem ült asztalánál, pedig még nem volt délidő, ebédszünet. Jókedevűen, harsány hanggal köszöntöttem barátomat és a többi ott dolgozót: gondoltam, tettetett vidámsággal és közvetlenkedéssel hamarabb ki tudom vakarni belőlük a számomra szükséges hivatalos bizonylatot.

Halkan viszonzották köszönésemet az irodások.

– Mi ez a gyászos légkör? – kérdeztem amolyan hangulatoldó szándékkal. – Csak nem halt meg valaki?

Hosszas, kínos csend után barátom szólalt meg:

– De igen. Az irodafőnök. Főnökünk. Reggel agyvérzést kapott, majd nem sokra rá...

Nem fejezte be a mondatot.

Valaki megszólalt a kollegák közül:

– Csodálatos ember volt. Nem főnökként, hanem barátként és munkatársként viszonyult hozzánk, beosztottjaihoz. Három ember helyett dolgozott. Ez okozta a halálát.

Nem tudtam hirtelenjében mit mondani. Végül megszólaltam:

– Őszinte részvétem... Nem tudtam, hogy... Vagyis majd máskor jövök. Viszontlátásra, szervusztok.

Senki nem viszonzta köszönésemet. Igyekeztem halkan távozni, hogy óvatosan fogott lépteimmel se zavarjam a fájdalom csendjét.

Egy hét után – a hiányzó irataim beszerzése lassan már nem bírt halasztást – újra nekiszántam magam az ügyintézésnek. Az Iroda előtt szomorú képet vágtam, halkan kopogtam, mint illik halottas háznál (?), és szemlesütve léptem be a helyiségbe.

– Szervusztok, jó napot... rebegtem halk és drámai hangon.

– Mi történt veled, öreg? – ugrott fel asztala mellől barátom –, mitől van ilyen fanecali képed? Csak nem rúgtak ki az állásodból? Vagy elhagyott az asszony?

– Tudod, a főnökötök... Vagyis aki elhunyt, szóval...

– Ja igen, persze, persze... igen... ilyen fiatalon... már úgy értem, viszonylag fiatalon... De neked miben segíthetek?

Megmondtam, mit segíthet a hivatal.

– Gyere négy-öt nap múlva, addig meglesznek az akták. Ne, ne köszönj semmit, különben is megyek veled. Nőnapra készül az iroda, én kell bevásároljak italt, ezt, azt. Nagy mulatás lesz.

– Köszönöm és szervusztok... búcsúztam idétlenül.

Színészbarátom jutott eszembe, aki a színpadon zavarba kellett jöjjön, ezt ő úgy oldotta meg, hogy a lakásból kifele menet törölt lábat az ajtónál és kezét csókolt a kilincsnek.

De mert semmiben nem szeretek plagizálni és mert valóban kínosan kellemetlenül

nül éreztem magam, némán követtem barátomat, minden teátrális geget mellőzve.

Jó tíz nap múltán – gondoltam, csak ráhagyok három napot az egy hét határidőre – nekiindultam újra a hivatalnak, az Irodának. És hogy lássák a fiúk, nem csak amolyan gyomorbajos, kedélytelen, nyugdíj felé közeledő szájalomraméltó alak vagyok, már az ajtóban elkezdtem:

– Ismeritek azt a viccet, hogy ...

A felém forduló szemrehányó tekintetek elnémítottak.

– Mi történt már megint? – kérdeztem és sietve tragikusra rendeztem ráncaimat. – Csak nem beteg valaki? ... Netán... (azt nem mertem megkérdezni: újabb haláleset, jöllehet a drámai légkör arra engedett következtetni).

Barátom törte meg a csendet.

– A fizetésünk, tudod... kezdte kétségbeesett hangon, majd elhallgatott.

– Mi van a fizetésetekkel?

– Nincs fizetésünk.

– Hogyhogy nincs fizetésetek?

– Nincs aki kiadja.

– Ezt... nem értem.

– A főnökünk, illetve a volt főnökünk írta alá mindig a fizetési listát. Mindent ő intézett... Az aláírásokat. Utolsó percben...

– A hülye – szólalt meg valaki az asztal mellől.

– Na, azért ezt nem mondanám... így a barátom – ugyanis halottakról vagy jót vagy...

– Hagyd csak, nem bíztam senkiben a vén zsigori. Lenézett minket. És már két napja nincs fizetésünk. Jól meghalt itt nekünk. Életében is nyűg volt a nyakunkon, holtában is kitolt velünk. Következetes gazember volt, mit mondjak. Nem lepne meg, ha kísértene is időnként... Most pedig? Ki tudja, mikor kapjuk meg a bérünket?

A drámai csendben sokáig vibrált a kétségbeesett kérdés:

– Ki tudja, mikor kapjuk meg a bérünket?

Bölcse hallgattam. A béréért jajgató Sganarelle jutott eszembe, aki Molière úr színdarabjában halott gazdáját, a pokolra jutott Don Juant hasonló szöveggel búcsúztatta: Jaj, a bérem! A bérem! (....) A bérem! A bérem! A bérem! A bérem!

– Az akták... – nyújtott felém egy irattartót barátom – elkészültek. Szerencséd, hogy nem volt szükség holmi felsőbb aláírásokra. Parancsolj.

– Köszönöm. És egy üveg bort hoztam...

– Tedd csak el, kinek van kedve ilyen rettenetes hangulatban inni?

Átvettem a csomagot, kezét szorítottam barátommal és köszönet nélkül kiléptem a kriptahangulatból. (A bort persze diszkréten az asztalon hagytam.)

Az italtól (utolsó pár lejemből vásároltam) a fizetésem jutott eszembe: három nap múlva esedékes. Igazgatómra gondoltam – erősebben kezdett dobogni a szívem. Hogy ha őt is, mint Don Juant, netán idő előtt pokolra rántják az arra illetékesek...

De hát más az élet, más a színház – próbáltam nyugtatni magam a feltámadt Sganarelle-hangulatban és elindultam roszszkedvűen hazafelé.

OLÁH ANDRÁS

holnaptól

*elpattannak a megfáradt erek
holnaptól úgyis hazugság leszek*

*csak jusson ágy és olcsó híg leves
testet ostromló nő – nem túl heves –*

*hajnalban itt nem jár a villamos
mégis azt lesem: négyes vagy hatos*

*magány és üresség – mást nem hagyott –
utcalámpa oltja ki a napot*

*megyünk valami titkos terv szerint
miként sok bolygó a kozmoszban kering*

*Isten kihűlt szavak közt ténfereg
kezét szorongatom – még meleg...*

ki érti

*csalatra élünk egy nagy csalásban
magunk vagyunk a bűvészkalap
ripacskodunk egy komédiában
s lopunk a tapsból mit más arat*

*magyarnak látsunk egy maszkabálban
tarkónkra festve a célkereszt
cédává zuhlunk egy rongy hazában
– ugyan mondjátok: ki érti ezt...*

megint

*ma megint elloptad
az álmomat Nausikaa
titokban a teraszra osontam hát
ahol buja leanderekkel
szeretkeztek a hideg kőoszlopok
az éjszaka csöndjével
hűtöttem sóvár testemet
most éreztem először
hogy féltékeny vagyok
hogy kezeden talán
valaki más keze
hogy arcodhoz más arc simul
hogy álmodat más férfi örzí...
így talált rám
– hideglelősen vacogva –
gyulladásos-vörös szemével
a józanító reggel*

prognózis

*a prognózis keddre ígérte az álmokat
s hogy lesz ki a kocsmapultnál
majd meglátogat
de a kocsmák bezártak mind
s ez bizony furcsa
– fukar életemhez senkinek sincs kulcsa*

*tűz-piros locsolóautók képét őrzöm
nem hagyom egy emléknek
se hogy megelőzzön
holnap fel sem tűnik tán senkinek
hogy késtem
– gyászjelentés leszek egy bátoratlan
kézben*

SZÓCS ISTVÁN

Csellengő múltunk

(Befejező rész)

Ám most ugorjunk pár évet! Miután a délorosz államokat és a kúnokat a mongolok lehengettek és megkezdik Lengyel- és Magyarország ellen az offenzívát, ugyanakkor, *vagyis 1241-ben, fenn északon, a német lovagrend megtámadja az oroszokat*: lásd Nevszkij ellenállását és győzelmét! Erről soha, még a magyar történelem összefüggésében sem olvastam semmit!

Ami lehet annak a következménye is, hogy az ember, még a szakember sem tudja csak úgy áttekinteni a különböző folyóiratokban vagy tudományos kiadványokban megjelent – „elásott” – közleményeket.

Mint ahogy évekkkel ezelőtt szenzációként terjedt egy Nyugaton élő magyar történésznek az a közleménye, hogy Batu kán udvarában működött egy elcsapott angol szerzetes mint diplomáciai szakértő és fordító! A bajor király és Endre vezette kereszteshadban szerencsejátékot űzött, ezért kiközösítették és a seregből elkergették... Ő aztán valahogy elvergődött a mongolokig, és hasznossá tette magát. Batu kán gyors visszavonulása után azonban még egy kis pót zsákmányolás kedvéért késlekedett. Bécsújhelynél elfogták, vallomását jegyzőkönyvbe vették, őt meg kivégezték. Egy kis ideig szenzációként futtatták fel a közleményt, de aztán lekerült műsorról, mert a Kosáry Domokos, Kristó Gyula és mások által kézivezérelt történetírás nem szereti az olyan adatokat, amelyek nem úgy kezdődnek, hogy a „viszálykodó magyar főurak” vagy „a csuvasos jellegű török” izék.

Hogy mit szerettek népszerűsíteni a katedrai Schulfuchs-ok, azaz tanrókák?

A Kádária idején jelent meg egy szép kivitelű képeskönyvsorozat a serdületlenebb ifjúság számára, a magyar történelem fontosabb eseményeiről. Pl. ilyen modorban: „A muhi csatából IV. Béla királynak is csak lóhalálában sikerült elmenekülnie!” Szívesen elnéztem volna, hogy Hegedűs Géza, e sorok szerzője, miként menekül el harmincezer mongol könnyűlovas gyűrűjéből lóhalálában? Mivel semmiképpen sem akarta ezt leírni, hogy „gömöri és szepesi nemes ifjak a királyt körbefogva, testükkel és kardjukkal oltalmazva, kimentették a harcvonalból”. Avagy a legfélelmetesebb: a mohácsi vész leírásánál (melynek persze a főurak voltak az okai, akik ott életüket áldozták): bírálják a magyar sereget, *hogy lovagiatlan volt! Nem várta meg, hogy a török hadsereg kipihenje magát!* Amiből persze egy szó sem igaz, viszont eszünkbe jutattja Pascalt: *A világegyetemben mindennek van határa, csak két dolognak nincsen: az emberi butaságnak és az emberi aljasságnak!*

Ám hogy ne essünk kétségbe és elfogultságba, azért a jól futtatott történészek sem mind ilyenek voltak: Annak idején

például, amikor először hallottam harangozni olyasmikről, hogy középkori adatokban a többes genetivusban *blaccorum*-nak írt nevű nép nem azonos azokkal, akiket *blachorum*-nak vagy *blasorum*-nak, netán *walachorum*-nak hívtak, levélben kérdeztem meg Györffy György professzortól, hogyan állunk e kérdésekkel?

Gyorsan és udvariasan válaszolt! Ő ugyan nem fogadja el ezeket az állításokat, de keressem meg Rásonyi László és Bodor György erre vonatkozó közleményeit, amelyek megfelelően elemzik a kérdést... És ezzel meggyőződtem: a futtatott katedra-nagyságok között is előfordulnak úriemberek.

Györffynek és sokaknak másoknak elutasítása a bolgártörök és hasonló témák jelenléte ellen annyiban érthető, hogy óriási munkát fektettek Anonymus cáfolatába – miszerint az „visszavetített” és „regény”, és nem történelmi dokumentum, és ezen áll vagy bukik egész iskolájuk. Rásonyiék felfedezését több fiatalabb szerző népszerűsítette – pl. Makkay János írt róla egy jó összefoglalást, de igazi frontáttörés e vonalon a történésznyelvész-néprajzos körökben nem történt, azóta sem. A Bodor György által is-

Orbán István grafikája

mertetett székely jogrend – a katonai és bírói tisztségek betöltése terén – Péterfy Lászlóból, a kitűnő képzőművészből váltott ki egy érdekes tanulmányt, de nem történelmi, hanem művészeti folyóiratban jelent meg az is!

Itt tartva, az Anonymus-kérdéshez hozzá kell tennünk még egyet s más. A sokszor és kárörömmel idézett lenéző értékelés Anonymusnál a blaccusokról nem a nép tulajdonságaira vonatkozik, hanem arra a tényre, hogy e blaccusok a nyílzáson kívül semmiféle más fegyverrel nem rendelkeznek – a páncélos lovag öntudata szól ebből...

A másik: akartam volt közölni az *Igaz Szóban*, egy sorozat keretén belül: – őstörténelmi témák a magyar költészetben –

egy tanulmányt a *Zalán futásáról*. A sajtóigazgatóság kivétette. Érdeklődésemre azt felelték: Minden bolgár jelenlét emlegetése a középkorban a Dunától északra, helytelen és nem kívánatos, Zalán pedig, ugye, bolgár vezér volt!

Akkor kapcsoltam: Bulgária a 675. évi bolgártörök honfoglalástól számítva, 1975-ben megünnepelte az ország fennállásának 1300-ik évfordulóját. Ebből az alkalomból több olyan díszkiadványt jelentettek meg, amelyek pl. a moldovai kolostorokat, azok műkincseit, meg bizonyos román népművészeti termékeket a középkori bolgár kultúra legészakibb kisugárzásának tekintették. Ez Ceaușescu környezetében megrendítően hatott, s egyes elitebb pártszervezetekben fel is dolgozták, hogy a román tudomány eddig csak a magyar nacionalizmus visszaverésére volt felkészülve, s most készületlenül érte a szláv sovinizmus támadása. Ezen a vonalon aztán még én is írtam egy szép riportot a putnai kolostorról, mint a középkor román kultúrájának egyik első tanújáról, azt viszont hiába is tettem volna hozzá, hogy már a XX. század elején egyes magyar közírók figyelmeztették Romániát, hogy a szláv és germán nacionalizmus mindaddig szövetségesül fogja kezelni a románokat, amíg végbe nem megy Magyarországnak mint hatalmi tényzőnek a lebontása, utána azonban e nacionalizmusok Románia ellen fordulnak.

Minthogy Szabó T. Attila és tanítványainak köre sem volt képes felfogni, hogy a bukaresti történészkörök pl. az *Erdély története*-vita alkalmából éppen a magyar tudományosság szlavofiliája miatt voltak oly ellenségesek! Amiatt, hogy a magyar honfoglalástörténet mindenütt szlávokat akart kimutatni – pl. a helységnevek körül kialakult vitának is ez volt a hátterében, miközben a magyar nyelvészek szinte öröngve bizonygatták az erdélyi ősi helynevek szláv eredetét. Ám erről már sokszor írtam, Suciú Coriolan kitűnő történelmi helynévszótára kapcsán...

Azt a kevés ránk maradt dátumot, adatot jobban kellene forgatni. Amilyen érdekes a XX. században, pl. hogy az első világháború után a szocialista szakszervezetek honvédelemromboló akciói hogyan hangolódtak össze a kisantant csapatmozgásaival, ugyanolyan érdekes az ókorban is, hogy Traianus római császár, miután meghódítja Dáciát, a Kaukázus déli területeire vezeti a légiónkat. Elfoglalja Mezopotámiát, Asszíriát, Örményországot.

Összefüggésben voltak e területek Dáciával? És azzal, hogy Dácia és környékén nyugatiráni nyelvi nyomok lelhetők fel? És azzal is, hogy a rómaiak mennyire gyűlölték az agatirseket, „a vásárhelyiek őseit???”. És hogy éppen Traianus emlékezése veszték el nyomtalanul? Csak néhány „hőbörgő” Orbán Balázs-komentátor kereste volna őket. Akárcsak a torockóiak titokzatos vérvonalát?

Azonban az utcakapukat örökösen az orrunkra csapó katedratörténészeknek mindig is az volt a kedvenc daluk: *Köd előttem, köd utánam... Nacht und Nebel...*?

GÖMÖRI GYÖRGY Gábor Áron centenáriumára

A *Helikon* évforduló-naptárában megütötte szememet egy hír arról, hogy április 20-án született „Gábor Áron németországi magyar költő”. Nem tudom, ez az információ kitől származik, de egy biztos: téves, hiszen Gábor Áron tudtommal sohasem írt verseket, viszont jó prózaíró volt és főként az emlékirat-írásban jeleskedett. Mivel a második világháború elején haditudósító volt az orosz fronton, s erről könyve jelent meg, később, 1945-ben (már mint a Magyar Vöröskereszt elnökét) a szovjet hatóságok letartóztatták és Szibériába száműzték. Innen csak 1960-ban (!) térhetett vissza Magyarországra, majd öt évvel később, az *Ország-Világ* c. lap újságírójaként Nyugat-Németországba távozott, itt kapott menedékjogot. Három könyve jelent meg raboskodása élményeiről: *Az embertől keletre* (München, 1967), *Szögletes szabadság* (München, 1968) és az *Évszázados emberek* (Los Angeles–München, 1971). A három könyvet, az ún. „Szibériai trilógiát” 1992-ben Budapesten egy kötetben adták ki. Gábor Áron 1982-ben hunyt el Németországban.

Mindezt nem csak azért írtam, hogy felhívjam a figyelmet egy tévedésre, hanem hogy pár szót ejtsek a Gulág-irodalom e magyar alkotójáról, aki Lengyel József mellett ennek a műfajnak talán legkiválóbb képviselője. Én Gáborral, aki újságíró édesanyám jó ismerőse volt, csak egyszer találkoztam Münchenben, de levelet többször váltottunk. Mivel megfogott a trilógia első kötete, 1972-ben írtam neki, küldjön egy példányt az *Évszázados emberek*-ből, írni róla a *Books Abroad* c. amerikai világirodalmi folyóiratnak (amelyben a hatvanas évektől kezdve elég sok magyar és erdélyi magyar könyvet ismerttettem). Azonnal postára adott egy példányt könyvéből és nagyon örült, amikor recenzióm még 1972-ben a negyedéves lap őszi számában megjelent.

Levelezésünk főleg Gábor Áron egyik könyve esetleges angol kiadásának lehetőségeit latolgatta. 1972-re már művei jelentek meg németül, spanyolul és portugálul, de az angol kiadás még késett – részben azért, gondolom, mert az angol-amerikai piac amúgy is tele volt a Szolzsenyicin után divatba jött Gulág-könyvekkel.

Egy bibliográfiából látom, hogy Torontóban 1975-ben adták ki angolul a *Szögletes szabadságot*. A három könyv közül, úgy hiszem, a legérdekesebb az első, *Az embertől keletre*, ami-ben a szerző a többi közt elmondja, az NKVD által letartóztatott Gábor Áront hogyan vallatták Sopronkőhidán és milyen tanácsokat kapott ottani rabtársaitól.

Gábor Áron hetvenegy éves korában halt meg, ha nem is fiatalon, de mai fogalmaink szerint nem túl öregén. Tudom azt is, mi ásta alá egészségét. 1972 július 27-i müncheni levelében ugyanis ezt írja: „Késői válaszem oka, hogy két hónapja kórházban fekszem. A májamat töltögetik, remélem, sikerrel... Krónikus májgyulladásom még szibériai eredetű és minden évben kezeltem, hogy ne romoljon tovább”. A Gulágot némi szerencsével túl lehetett élni, de a legtöbb volt rab egészségében maradandó nyomokat hagyott a hosszan tartó kényszermunka és nélkülözés. És ezen még a későbbi németországi emigráns viszonylagos jóléte sem segített.

SIGMOND ISTVÁN

Molekulák 8.

Tündöklő arccal

A nagyapa elveszítette mindkét lábát az első világháborúban, egy tehervozból gurították a ház elé. Nyekkent egy nagyot, aztán ott rostokolt a sáncban egy ideig, amíg ordítására felfigyeltek odabent. Nehezen fogadták vissza a családba, merthogy alig lehetett ráismerni, az arca mint ha elmozdult volna a helyéről, ott volt, de nem úgy volt ott, mint hajdanán, az egyik füle helyén egy körömyi csonk maradt, s a szemöldökét is leseperte valami az első harc-vonalban. Nagy darab, öles termetű ember volt valamikor, de nyomorékságában egy madár sem rakott volna fészket a mellére; persze e gondolat nem a lövészárokban született, Borges egyik későbbi írásából csente el a mesélő atyafi, no, de a nagyapa így, lábatlanul és madárfészkektől megkímélve, feleségül vette a valamikori falu szépét, annak sem akadt más kérése soha, merthogy ezt a falut is megszállták annak idején a furcsa nyelvet beszélő katonák, és a sorozatos rablás, gyűjtögetés mellett minden nőt megerőszakoltak 15 és 70 között. A majdani nagyanya, a falu szépe, 20 éves, begyes, büszke járású hajadon, szőke, kék szemű nebcsvirág, a legények düledt szemmel rajzottak körülötte, méhkirálynő volt, nem egyéb, most meg sorba álltak nála a katonák, húszan, harmincan, minden nap. Kezdetben a nők mindegyike visított, ütött, harapott, aztán mintha kioltották volna szemükből az életet, némán vergődtek a durva férfitestek alatt tehetetlenül. Kilenc hónap múlva rengeteg gyermek született, a falu szépét is anyává becselenítették, ki tudja, melyik férfiállat a sok közül. A gyermek a majdani apa volt, aki a második világháború elején nősült, majd elvitték, s a hírek szerint kivégezték a háború befejezése előtt nem sokkal, mivel a lövészárokban, úgy a harmadik hét közepén, egyszer csak letette a fegyverét a földre, s azt mondta, hogy elég. Statáriális bíróság felállítására ilyenkor nincs idő, az ezredparancsnok lőtte agyon személyesen, merthogy a tűzharc kellős közepén, az első vonalban ilyesmit elkövetni nem lehet. Közben fiatal felesége hármassikreket szült idehaza, a szülésbe belehalt ugyan, a gyermekeket viszont sikerült megmenteni. A fiút, amikor eljött az ideje, besorozták. Azazhogy besorozták volna, de úgy

döntött, hogy nem lesz katona. Sem egy napig, sem másfél évig. A behívóval a kezében várta, hogy sorra kerüljön, meztelenül állt a sorozóbizottság előtt, ám a hatalomnak semmi esélye sem volt, hogy valamelyik börtönnek is beillő kaszárnyában embert csináljon belőle, ugyanis az orvosi vizsgálat kimutatta, hogy annyira alkalmatlan a katonai szolgálatra, hogy még béke-időben, a katonai konyhán sem teljesíthet szolgálatot a 200-at mutató vérnyomása miatt. Azt nem tudhatták, hogy hat darab efedrin tablettát szököntetett az egekbe a vérnyomását, de hogy egy kicsit gyanúsak tűnt, hogy 19 évesen valakinek ilyen magas legyen a vérnyomása, beinternálták a katonai kórházba egy alapos kivizsgálás végett. A kórházban rohamosan romlani kezdett az állapota, a vérnyomása valami csoda folytán helyrejött ugyan, de kiderült, hogy szívritmuszavarai vannak, zöldhályogja és Parkinsonja van, heresérve, lágyéksérve és hátgerincsérve, szívaortaszűkülete, szívaortaelégtelensége és mitrális szűkülete, és fiatal kora ellenére az agyi erek elmeszesedése miatt, agysejteinek egy jó része elhalt. Néhány nap múlva, amikor félig-meddig már eszméletlen állapotban volt, a kórház főorvosa megkerestette a családját, de csak a két leánytestvére élt, a nagyobbik tisztviselő volt egy másik kórházban, a kisebbik szakmunkásfele a helyi cipőgyárban, de egyikőjüket sem engedték el munkaidőben, hogy beteg testvérük ágya mellett álldogáljanak egy ideig, viszont az anya, az apa, a nagyanya és a nagyapa, a megbecs-telenített, a kivégzett, a szülésbe belehalt és a lábatlan szellem, akinek a mellére sosem raktak fészket a madarak, ott voltak mindannyian, és fogták a fiú kezét. A fiú magánál volt, mosolygott. Aztán intett az anyának, hogy hajoljon közelebb, súgni szeretne neki valamit. Nem lettem katona, kibasztam velük, anyám. És röhögött. Olyan nagyon röhögött, hogy bero-hantak az ápolók a kórterembe. A fiúnak öröm tündökölt az arcán, a szája nyitva volt. A szeme is nyitva maradt, de a felső szemhéját ügyesen lehajlították az alsó szemhéjára, a már rég-ges-rég meghonosodott keresztény szokás szerint.

2011.

156. Km

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zsolt

CSEKE RÓBERT

A gyűrűző holdvízben leszünk akárkivé

A táj körbefutó szélein osztják új szerepeinket. A reggeli testillat beissza a könnyen hulló hó szagát, és kalandozás csácsog a fehérben. Hitetlen ujjbegyek és súlyos havazás. Egy hógömbben rázzák a világot a műhelyajtótól a rohanó városig.

A legutolérhetősebb fehérséget ismétlik félénken a kutyakölykök: tejfogaiikkal harapnának az égi tőgybe, majd határtalan nyafogásban szednék mozdulataikat szűrös szalmakosárba vagy foszló koldusingbe. Selymes szövetbe fonnák a pelyheket, kitépnék a felhők zsíros szirmait, beosztanák maguknak a csikorgást vagy beépülnének a meggyűlt esti pihébe.

Én mindennap ezt élem, mesélem, hogy átvág a téren a megbékélés undora, de amúgy semmit sem tehetek; vitorlázunk a locsogó vízen, párpaink szenvedélyfűgést okoznak (hetente többször is) ebben a lompos télből kicsippentett, perzselt-pisztácia vágyban, melyhez a holdnak köze van: vászonkötegebe csomagolja be a tengert, majd könnyedén hullatja vissza ránk és féltett dolgainkra, még ha annyira szelíden is, hogy egy elcsapdosott kiskutyusnak kövéren lepi be az orrát.

A facsaró láz ébenkönnyű irgalmatlanság

A függőség: mint álmos izmok huzakodása, ömlő színváladék, sósszájú ébrenlét-éjszaka, halánték-csörrenés, éles porc- vagy hússzakadék visszhangja, a leláncolt testben mámor és fájó vihartorok.

Visszakövetelni a kedvemre való, egész pörgeséget ebben az egyetlen, véget nem érő kérdézésben, azért az erős szüntelenségért, melyet birtokló alatomosságomban szoktam meg, mint hipnózist, csillapító összhangban a köldökforró nappal, a csupált szaharai vadakkal, a tűző galócával, az aszfalt csörtető magányával, az ajkak rézarany-pírjával s a nyakra fonódó haragos belenyugvással – nyomorék, fakó ragyogásomban így kezdenék megint mindent újra megnevezni.

Égig rugaszkodok, majd visszatörök az undorba, a mély lüktetésű légzőcsőbe és a csöndbe bogzott agyba, mely néha olyan, mint a burkolt napsárga vagy az inkubátor melege, akár szerelmesek félig ittmaradt szédülete, a ledöntő gonosztett és a füstölő kátránykarton.

Talán a fanyar ízek azért bolyonganak a szápadlásomon, mert megszoktam, hogy nem ismerem ki magam a megpróbáltatásokban. Homlokom bánatsúlyait lágy jajkiáltásokba oldottam, s most mellkasomon a kenőcs úgy torkoll porusáimba, mint folyó a tengerbe, a bánat írajait fosztó orvosságokra cseréltem. Így szoktam leszakítani a szűzies fátlat egészségemről, és nyáresti macskaricsajjal tekerni be a derekam. Ebbe fogódzok, ez ringat el. És mikor a mámorító álom malomköveit szememből ismét kitörölöm, megbecsületlenül szívom be újból testembe a tündöklő világrozsza iszamos illatait.

már könnyű

ha felviszel egyszer lakásodra
mindenkoron hálás lesz szavam

megpróbállak nem zavarni
vinnyogni
nem sírni

szobornyelved kívánom most csak –

ha elpusztul egyszer a kert
majd ősz sem lesz
meglátod

város gégejében a kávé
s a láрма fekete izma

nem voltunk boldogok

Café 515, Brassó

olyan mint a hagyma
megint
minden ami nehezebb

a rövidzárlat – kovászba fúló hajad

és te vagy az idő
amiben evezek

nyitva az ajtó – nélküled
bogárfoltos a tenger
japán ablakok az emberek

Ámor előtt
előtted
suhognak a fák

daganatod lettem
és anyád megoperált

FISCHER BOTOND

Karcsika

Az első igazi tavaszi nap volt, a fény már nemcsak ragyogott, hanem sütött, az archórén érezte, hogy meleg simogatás a sugara, és illat libegett a levegőben, a tavasz szaga. A fák még csontvázkopáran sorjáznak a sétány mentén, virágok még csak a sarki árusok vedreiből nyiladoznak, de a földrögök már egészen feléledtek téli álmukból, ők adják a szagot, ez az az illat, amelyik igazából első hírnöke a kikeletnek, ez az az illat, ami után az asszony utánafordult a fejével, az orrával a munkából hazafelé sétálván. Bármennyire banális volt ez a tavaszias jóhangulat, a mosolygós világ gyermeki szépsége, ő mégis olyan nagyon igazi, átható és komoly boldogságot érzett. Sikeres nő volt, becsülte mindenki a városban, sőt, szerették talán, amennyire ezek a népek szeretni tudnak egy közülük valót. Takarosan dolgoz nap után sietett-sétált hazafelé, ahol már várja az ura, ahogy bolondosan hívni szokta magában a férjét. Mikor befordult a Zöldfa utcába, és messziről már láthatta a házukat, hirtelen beléhasított valami, mintha egy szempillantás töredékére egy alattomos kór éles kője feszített volna az ágyékába, de mire gondolhatott volna vele, már el is múlt volna, és abban sem lehetett volna biztos, hogy valóban fájdalom volt, vagy csak az emlékezete és képzelete játszik csúnyán vele. Valami *félérzés* volt, nemcsak hogy nem tudatosult benne, de mintha nem is lett volna. Megint minden porcikáját a komoly boldogság járta át, sietett otthonuk felé, a meghittség ölelésébe. Előre örvendezett a mai délután kellemességének, a készülő vacsora eljövendő ízeinek, a jó kis beszélgetésnek férjeurával, a szűkösen meleg konyhában, ahogy majd elmeséli neki a nap eseményeit, ki járt a patikában, mit mesélt, kiről, és mindent.

Belépett a napsütötte verandára, ez is annyira nagyon örömteli volt, ahogy az üvegen átszűrt és felmelegített napsugarak játszottak a kövön, és szölongatni kezdte a férjét:

– Karcsika, megjöttem! Merre bujkálsz? – Semmi válasz – Karcsika! Hun vagy? Karcsika! Karcsika!

Körbejárta az összes szobákat, átszaladt a szomszédokhoz. Semmi magyarázatot nem találhatott arra, hogy ebben az időben Karcsika ne legyen otthon, semmi épkezláb ötlete nem volt, hova mehetett. A pánik forráságként öntötte el újra és újra. Estére már a rendőrség is kereste Karcsikát. Utoljára Horváthné látta.

– A temető végében tanálkoztam vele – sipította – Kirdeztem is tüle: Hova menc ilyenkor? Van valami dógom kint Petribe, mondja. Kacagtam is, na, mi dógod lehet néked mégis Petribe? Olyan titkosan mondta, hogy valami fontos dóga van, oszt még kacagtam is.

A fiatalasszony ott ül a verandán, a zöldre festett padon, feje a kezébe temetve, nézi az esőt. Először úgy érezte, mint gyermekkorában, mikor nagyon várt va-

lamit, és nem kapta meg, és jól esett a sírás. Utána megint a pánik jött. De ezeket a fajta érzéseket nem lehet sokáig bírni, ahhoz túl lángolóak és erősek. Mostmár belefáradt. Harmadik napja keresik a férjét, harmadik napja nem lelik.

Karcsika az ablakból nézte a ragyogást. Az első igazi tavaszi nap. Ő pedig ezt a napot tűzte ki határidőként, a tél nem volt alkalmas tervei számára. Nagyon megviselte ez a tél, mint ahogyan megviselte mindegyik. Ennek az utált évszaknak a szépségeit csalfa hazugságnak érezte. A tél nem fehér. Lehet fekete, szürke, fémesen kék, kifakult mohazöld, sárszínű, hányásrózsaszín. De nem fehér.

Valamikor biztos fehér volt. Bizonyos kultúrákban (a bizonyos kultúrák mindig valami kolonialista egzotikus vademberket jelent) a gyász színe a fehér. A ma-

gyar népi kultúra archaikus rétegeit őrző peremterületeken még ma is találkozhatunk fehérben gyászoló százötven-két-százéves öregemberekkel és öregasszonyokkal. Akkor még lehet, hogy fehér volt a tél. A globalizáció fogyasztói kultúrája nem tud mit kezdeni a halállal, szokták mondani, ez a mi kultúránk legnagyobb tabuja, nem a szexuális devianciák meg válogatott blaszfémiai. A halál gondolatát eltagadjuk gyermekeinktől, nem éljük meg átmeneti rítusokban, nem tudjuk feldolgozni, satöbbi, satöbbi. Ezért nem fehér a gyász színe. (Persze lehet, hogy nem ezért, hanem azért, mert a fehér még olyanabb a feketénél, még feldolgozhatatlanabb. Elviselhetetlenebb. A teljes sötétség jól tud esni, ellenben a fény könnyen fokozható addig, míg már fizikai fájdalmat okoz.) Ezért nem fehér a tél. (Persze lehet, hogy nem ezért, hanem azért, mert globális felmelegedés van.)

Micsoda önámítás ez, hogy fehér tél. Mint a rendezett család, szeretett munka, kiegyensúlyozott lelki élet. A tél nem fehér. A hó fehér, a karácsony fehér, a szánkózás fehér, a fahéjas forralt bor, a frissen sült bécsi tök. A tél nem.

A patikáriuslány nagyon komoly partinak számított, legalábbis Karcsika számára. Ő is úgy tett, a szülei is úgy tettek, mintha nem hallanák meg az egyetemes közvélemény hangját, miszerint megfogta vele az Isten lábát egyrészt, a patikáriuslánynak meg hol volt az esze másrészt. Az általános ítélet lassacskán kikristályosodott, ahogy házasságuk haladt. Karcsika nem hogy nem tudta behozni a lépéshátrányt feleségével szemben, hanem egyre inkább leszakadt. Pedig nagyon szerette az asszonyt. És nem alázatos imádás volt ez, nem felfelé történő, csupán csodáló szerelem, nem szolgálai, nem kiskutyás. Ha Karcsikának valamire való munkája, egzisztenciája lenne, akkor az ő szerelmük ritka nagy szépsége lenne az, ami miatt beszélne róluk. De ez kevéssé valószínű, és mindinkább az. Őt mindenki Karcsikának szólítja, és nem lehet már eldönteni, hogy ha másképp alakulnak a dolgok, akkor vajon a neve is képes lett volna másulni, vagy éppen hogy a név az, ami nem engedi őt felnőni saját ruháiba.

Szóval az egyik a felesége, a másik pedig a város. Országos hírekbe egyszer került ez a Karcsika kis városa, még a tizenkilencedik században, mikor tűzvész pusztította el. A birodalom minden szegletéből jöttek akkor az adományok az újjáépítésre. *„És épülni kezdett az én elpusztult, régi városom szinte hetek múlva már; új házak, cseréptetővel és vasrolós ablakokkal; új, üvegkirakatos boltok; új, cifra vasrácsok és fedett kapuk; egy év alatt megfrissült, kiszépült, nekilendült minden itt! De az emberek élete mintha elvágódott volna az emlékeiktől, a gyerekkoruktól, különös színes hagyományoktól, amelyek jelölik és megkülönböztetik a maguktól lett, eleven dolgokat. Mesterséges és mondvacsinált város készült itt nemsokára, szép, egyenes utcákkal és egyforma, takaros házakkal; végül a jólét meg forgalom, meg minden csak nyert e csapással; de annyi sok régi, meg nem nevezhető szépség és különösség nincsen itt azóta. És ma is legjobban szeretek azokon a girbegörbe, régi utcákon végigjárni, melyek a tűz előtt épültek még, és megmaradtak a régiben.”*

Százvalahány évvel a tűz után ugyanezt érezni a városban és a városban. Elkésérítően pontosan ugyanezt. Ellentmondásos állapot, de sokkal bonyolultabb módon ellentmondásos, mint ahogyan az feltűnik. Egyszerre hatja át a várost a provincializmus, kisvárosiasság nyugodt tempója és kényelmes léptékei; és elviselhetetlen kicsisége, kicsinyessége és butasága. Borzasztó gyökértelenség és tudatlanság és ősiség érzete egyszerre. Pedig azok a házak és utcák, amik a százvalahány év előtt a félelmetes modernséget és globalizációt jelentették, az egyenes utcák és takaros házak most a város patináját jelentik.

És mégis jó valahol, hogy ez az érzés még megvan, mert azt jelenti, hogy valamiképpen létezik még a város. Nem kopik az emlékezés, de tárgya nemigen van már. Emlékszik ez a város, de nem em-

>>>>> folytatás a 10. oldalon

tölti be a szobám minden szegletét élettel, mint halállal. Nem vörös, sem narancs, sem sárga, sem zöld, sem kék, sem indigó, sem ibolya.

Az enyém, én találtam. Nem látható sehol, se a fák nedveiben, se a föld mélyében. Új, mert én hoztam világra.

Új alapszín, egyszerre komor és örömteli. Mint én. És hirtelen minden elmúlt, minden éhségem. Keverek belőle két vödörnyit.

Vászonfeszítés.

Színkeverés.

Festés.

Egy hatalmas felületet mázolok be vele.

Látják a barátaim, az ügynököm, mindenki más. Tapsolnak. Örülnek, azt mondják, nagyon sokat fogok keresni vele. Ünnepelek. Ünnepelnek.

Festek, egy hét alatt elkészül tizenöt kép. Az ügynököm ad egy kis előleget, azt mondja, elmegyünk New Yorkba is. Az első kiállítás mégsem megy olyan jól, de szerzünk egy kis pénzt. Elég lesz arra, hogy külföldre menjünk. A szobám sarkában új hálót sző a pók. Festek tovább, régi témák, állat eszik embert és újak is. Nincs tájkép, nincs erdei rét, se portré többé. Csak a művészet. Csak én.

Vászonfeszítés.

Színkeverés.

Festés.

Kiállítás Amszterdamban. A téma: De nieuwe kleur.

Kiállítás Párizsban. A téma: La nouvelle couleur.

Kiállítás New Yorkban. A téma: The New Illusion.

Kiállítás Berlinben. A téma: Der neue Wunder.

Csupa közhely mondatok és feliratok, de nem érdekel. Mert engem ünnepel mindenki, körülöttem ragyog és sorakozik fel a világ. Elbódulok, kicsiből hirtelen leszek nagy. Nem bírom a sok embert. Minden gondolatomban elbabusgat. Nem vagyok éhes, nem folyik már semmi felém. Csak egy szag furcsa, amit nem tudok megszokni. A csillogó-villogó hoteleknek mind egy szaguk van, mind a kikötőknek, mind az utcáknak. Mind egy szaguk van az egész világon.

Zavar, de nem baj, mert a kiállítótermek az én színeimmel vannak tele.

V.

Mennek a képek, viszik őket. Beáll az életem. Munka, aztán partyk, kiállítások, kézfogások, mosolygások, ivászatok és minden egyéb. Mindent megtehetek. Másfél év alatt én lettem a sztár. Bár nem tudom mit jelent ez, de szép.

Nincs olyan bor, amit nem vehetek meg.

Nincs olyan nő, akit nem kaphatok meg.

Autók. Ruhák. Szobák. Lakások. Semmi és minden.

Vászonfeszítés.

Színkeverés.

Festés.

Bármilyen rosszat is csinállok, azt megveszik. Csak az a lényeg, hogy a szín rajta legyen, hogy uralkodjon rajta. Mindegy, hogy villog, mindegy, hogy árnyal, mindegy, hogy szép, mindegy, hogy rusnya, mindegy, hogy alakja van, mindegy, hogy csak pár vonala.

Mindenki a színt akarja. Látni, érinteni, élvezni.

De ez csak az én és a szobám falából áradó masszaserű érzés titka. Nem adom senkinek.

Csak szívok, iszok, jókat szexelek és festek. Eszembe jut az a macska, amely évente egyszer az albérletem feletti padlásra kölykezett és folyton felfalta vak kicsinyeit, aztán meggyászolta őket.

Az egyik nap beállít egy öltönyös mukosó. Valamelyik ország, valamelyik városában, valahol egy hotelszobában, valahol egy fotelban. Bódult molylepke röppen ki a kabátomból. Minden bennem van, amit el lehet képzelni. A színt akarja, olyan árat mond, amivel egész további életemre soha nem lenne gondom. Élemtől egy szerződést. Belekáromkodok az arcába. Megduplázza az összeget. Fuck you! – mondom neki és aláírom.

VI.

Két év telik el. Kicsit elázok az alatt. Szokásos művészsors, agyhalál, aztán elvonó. Most tiszta vagyok, sokadjára, ki tudja meddig. Igazából nem is érdekel.

A vásznom újra üres.

Az utcán megyek, mindenhol és mindenkin a szín van, az én színem, amit eladtam. Mintha ez lenne a színük még az utcaszéli kutyatetemben forgoló kukacoknak is. A reklámok plakátjain, a cipőkön, az ingeken, a szatyrokon, a szemfésztékeken, a karórákon, az újságok lapjain, a net honlapjain, a telefonokon, a facebookon, a villamosokon és a buszokon ünnepeleti magát az emberiség új kis kedvence, az én színem. Szimbólummá vált, a semmit mondás szimbólumává. Ott van a temetéseken és esküvőkön, a bulikon, a munkahelyen. Kipingálják vele a virágokat, befestik a hajukat, óvszerként magukra húzzák. Átfestik vele a folyókat, az eget, úrhajókra színezve küldik ki a világon túlra, szondákban rejtik el, akik kiszakadnak a bolygóról. Pedig nem a természetből származik, csak vegyület.

Mű-anyag.

Vászonfeszítés.

Színkeverés.

Festés.

Szintelenség marad, vakító fehér üresség, mozdulatlan falak, mereven feszítő betűk. Visszatérek a régi lakásomba. Innen kitiltom az új színt, egy vonásnyi nem lehet már benne. Furcsállják is, amikor megcsináltatom. De lassan már nem jön senki. Kint a világ kis művem miatt hangos, de rám már nem kíváncsiak. Néhány festő még próbálja használni a színt, de hiába, ostoba utánzatok maradnak.

Később néhány album is megjelenik rólam, majd végzős művészettörténet szakos egyetemista lányok adják egymásnak lakásom kilincset, akik egy-egy interjú vagy szakdolgozat információért szívesen fekszenek le egy általuk nagynak tartott művésszel, velem. Pedig nem vagyok az.

Vászonfeszítés.

Színkeverés.

Festés.

A szín ott tombol az ablakom alatt.

Egyre több idő telik el.

VEYLER ANNA

Csokoládégolyók

Pajkos kis manó voltam.

Akaratos törpe diktátor.

Hitlerrel mit sem halottam,
csokoládégolyókról álmodoztam.

A fegyver vas fegyelme, súlya
égető melege elkerült...

-mint most egy forró tangó íze-
s mégis hatalmi harcot vívtam.

Mikor megloptalak, és megkaptam anyám
a visszajárót és a csokoládégolyókat,
a Mosolyországot eltiportam.

Most, csak szeretném, hogy a
vas helyett a csokoládét szenvedjük el!

Nem volna háború se itt se máshol,
megjátszott boldogságözön a bárhol,
kierőszakolt kompromisszum kényszer
tetszelgő hatalmi ékszer,
csak sejtjeink kozmikus bulija volna!
és az idő fémfoga, csokoládé kútba fúlna.

Töredék Portré

Arcodra hegyeket gyűrnek az évek,
nekem ismerős ez a táj.
Hangodra ébred a lélek,
elmúlt minden ami fáj.
Árnyékban surran a lépted,
cinkos magányban ébredsz,
most hazugság a muszáj.

A szemek lopva regélnek
nekem ismerős ez a táj.

Törpeálmok

Tollú takaróban törpe álmok,
Pihemagányban fekszünk
Te kifele fordult testtel
Én félénk óvatos lessel...
Hol maradt a lelkünk?
Elköszöntek a nagy vagányok,
Akik voltunk többé nem leszünk.

Mondd a lámpánk lesz a látnok
Aki megmondja kikké leszünk?
Már elidegenedett testtel,
Lesz esély hogy együtt ne vesszünk
Úgy mint azelőtt?!

Mondd, hogy igen újra nevetünk.
Újra forrni fog köztünk a levegő,
Újra mi leszünk a nagy vagányok,
Bohém alakok, pajkos barátok.
Úgy mint azelőtt.

Mert nem akarom belelegezni a csendet
Ne legyünk üresen szuszogók
Emlékezz!

Volt idő, amikor együtt álmodtunk
És nem a takarónk...

NYERGES GÁBOR ÁDÁM

Sziránó és a klónrobotok bukott királya

Feri és Krisztián a bokrok felől jöttek. Ahol a bokrok vannak – mármint az a sok, egykupacban –, ott a focipálya. Igaz, van egy fa úgy a tizenhatos körül, szélteben majdnem középen az amúgy is meglehetősen kicsi betontéglalapot ovális alakban soder és kavics veszi körül, a kerítés pedig túl alacsony, de nem volt ez mindig így. Sziránóék idejében még a betonrész körül is volt egy kerítés, így a pálya még valóban pálya volt. (A fa is a kavicsos részen volt, így nem zavarta a játékot.)

Többször BL-meccseket játszottak itt, nagy ritkán nemzetközi válogatott-felkészülési mérkőzéseket is. Igazi sztárok léptek pályára, a Real Madrid, a Barcelona, a Manchester, a Bayern, a Juventus vagy a Milan labdarúgói. Néha egy-egy lány is átjött szurkolni, vagy épp azt a világsztárt cikizni, aki a legnagyobb volt a héten, esetleg aki épp őket csúfolta a legtöbbet. Sziránót – holott, mivel ő sem maradt el a többi világsztártól, ő is csúfolta a lányokat eleget – mégsem bántották soha. Pedig ezek nem akármilyen lányok voltak, hanem a Spice Girls együttes, majd később más popzenekarok tagjai, dívák, szexszimbólumok, topmodellek, akikért férfiak milliói csorgatták a nyálukat – reménytelenül. Az iskolában is ők voltak a legmenőbbek, Niki, Enikő és Kata (vagy ahogy magukat nevezték: a NEK), a többi világsztár és szexszimbólum a nyomukba sem érhetett. Eleinte csak egyedül ők mentek oda néha-néha. Mikor a Bajnokok Ligája fontosabb meccsei zajlottak, pár percre odagyűltek, és gúnyos megjegyzéseket tettek egyik-másik sztárfocistára, kivéve Sziránót. Hmm.

Idővel aztán a világbajnokságokon, amelyeket a FIFA (elnöke: Bözsi néni, a mindig morcos és érdes hangú testneveléstanár – tiszteletbeli férfi) az erdei iskolában rendezett, és melyeken Sziránó osztálya, bár sosem a legesélyesebbként, de mindig titkos favoritként, dobogós reményekkel vágott neki, szóval idővel aztán a világbajnokságokon már a pórép, a kisebb sztárok, sőt, a kevésbé népszerű lányok is eljöttek szurkolni. De hát egy világbajnokságon mindenki szurkol, arra még a halottak is felkelnek.

Most éppen nem volt meccs, elsősorban azért, mert Sziránóék még minden ilyennek előtte voltak. Az első három-négy évben ők még csak tornaórákon, ha egyáltalán játszhattak nagyritkán (tekintsük ezt az U-10-es ifiligának), a Stadio Bernabeu, a Nou Camp (mások szerint Camp Nou), az Old Trafford, az Olimpiai Stadion, a Stadio Delle Alpi vagy a Giuseppe Meazza stadion beton-

gyepén ekkoriban még az eggyel korábbi nagy nemzedék játszott, akiket bizony nem is Raúlnak, Roberto Carlosnak, Figónak, Rivaldónak, Beckhamnek, Sherringhamnek, Effenbergnek, Baslernek, Del Pierónak, Conténak, Ambrosininek és Maldininek hívtak, hanem addigra már, ha feledésbe nem is, de valamibe mindenképp egyre inkább merülő, régi, ki tudja milyen kilencvenes évek eleji neveken. Sziránóék tehát ebben a három-négy évben, mikor még sztárok sem voltak, csak ígéretes tehetségek, erejük telje felé közelítő lelkes ifik, még csak hintáztak, libikókáztak, vagy amit a legjobban szerettek, betmenest, szupermenest, detektívest, pauerréndsöröst, környezetvédőt és titkosrendőrséget játszottak. Ez ebben a korban még rendjén is van, gondolta Sziránó, aki némileg már ki is lógott ebből a bizonyos korból azzal, hogy ezt és egyéb ilyeneket gondolt, és fokozódó aggodással vizsgálta is magát, mivel ez így azért nincs is annyira rendjén.

Sziránó épp nyomozott, Pavellel, bolgár származású barátjával és Bélával, aki ugyan rendszerint infantilnak minősítette ezt a játékot (és tette ezt igen gyakran, mivel, bár nem tudta, mit jelent ez a szüleitől hallott szó, nagyon megtetszett neki, hogy láthatólag a többiek sem tudják), azért mégis mindig jött detektíves, betmenes, satöbbisezni. Hogy Sziránó szénája úgymond szociálisan már ekkor mennyivel jobban állt, mint a furcsa nevű, akcentussal beszélő és többször rossz leheletű, emiatt kissé magányos Pavelé, mutatta a tény, hogy szinte mindig utóbbi volt a bűnöző és Sziránó az igazság megtestesült bajnoka. Sziránó csak ritkán ment bele, hogy cseréljenek, és akkor is csak rövid időre, míg meg nem unta a rosszembereket megillető idegölő hajsztát és menekülést, nem nekivaló dolog volt ez, inkább megadta magát Pavel detektívnek és társának, Bélának, akinek (bár ezt sosem kérte volna nyilvánosan, mégis) szíve leghőbb vágya volt éveken át, hogy egyszer őt is *Béla detektívnek* szólítsák, de hát ki tudhatta ezt. Sziránó ezzel az igazság bajnoka versus rosszember dologgal amúgy még sokáig így volt, későbbi iskolaéveiben, immáron futbollsztárként is, mikor már – túl infantilis lévén a dolog, bármit is jelentsen ez – barátaival együtt sosem nyomozott, betmenezett, satöbbizett többé – bárhogya is ette érte a fene mindannyiukat.

Most épp egy komoly és sötét ügyön dolgozott. Külön nehezítette a dolgát, hogy a gonosz maffiózónak, Pavelnek társai is akadtak, nemcsak Béla (go-

nosz maffiózó Béla, ah...), hanem Nagy Dániel is, bár utóbbi nem zavart sok vizet, sőt, az ilyen játékok nagyobbik részében olyan eredményesen és ügyesen rejtőzködött a hatóságok (Sziránó) elől, hogy az nemcsak, hogy nem kapta el, de el is felejtette elkapni, még arra sem emlékezett, hogy a gonosz ellen mit is követhetett el. Pavel büntetett viszont komoly volt, gonosz robotharcosokat klónozott, akik a világ elpusztítására esküdtek fel és mesterük (Pavel Kovalov, első bé osztályos tanuló) ellen fordultak (ez a csavar azért is fontos volt, mert még több delutánnyi történet is megengedett a játéknak – szegény Pavel nagy bánatára, aki már megint hetek óta rosszember volt és már igen-csak szeretett volna megint egy kicsit nyomozni is). Még az sem volt kizárható, hogy a gonosz Pavel ördögi segéde, Béla (*ÖRDÖGI SEGÉD BÉLA!!!*) is ilyen klónrobot lehet titokban, piroskerekes, jobb szemén átmenetileg, pár napig leukoplasztal leragasztott szemüvege mögött (emiatt lehetett most, ha nem is hivatalosan, de legalább szelíd, tudálatos, ártalmatlan habitusa ellenére ezúttal *ördögi*). Kár is, gondolta magában, hogy épp nem kalózoszt játszunk, meg azt amúgy se játszunk soha, ki tudja, miért, ahhoz még jól is jönne. Igaz, szóva ezt sem tette.

Nagyjából itt tartott hát a nyomozás, Sziránó detektív épp tűzpárbajban állt a gonosz maffiózóval, Pavellel, akit ezúttal cinkostársra, Béla (az ördögi) ugyan még segített, de gonosz robot-elméjében már fontolgatta az ellenszegülést valahai teremő mesterének.

Ekkor tűnt föl tehát a bokrok irányából Feri és Krisztián. Egy pillanat, kérte udvariasan és előzékenyen megátalkodott ellenfelei elnézését Sziránó, mire mindenki készségesen tüzet is szüntetett (Béla, az ördögi még ugyan fontolgatta, hogy most vagy soha, hátba kéne lőni az épp gyanútlanul elforduló detektívet, azonban ez nem lett volna okos ötlet, mert így egyrészt nagyon megharagudott volna rá a halálos lövéstől összeeső nyomozó és feltehetőleg minimum egy hétig szóba sem állt volna vele, de mindennek a tetejében, mivel Sziránó épp valóban háttal állt, nem látná, hogy történetesen most ő le lett löve, és odamenni, figyelmeztetni rá, hogy épp orvul hátlövést kapott, nos, mégiscsak a pofátlanság teteje lenne).

Bár még csak pár hónapja ismerte ezeket a fiúkat, Sziránó rögtön kiszúrta, hogy valami nem stimmel velük. Ebben persze nemcsak hősünk borotvált emberismerete és rendkívüli intelligenciája játszott szerepet, hanem Feri és Krisztián önkontrolljának teljes hiánya is. Sziránó később, felnőtt élete során az erőszakolók arcára képzett ilyen tekintet zsákmányuk felé közeledtükben, kitágult pupillák, megfeszített, fújtató orrcimpák finom izomösszerándulásokkal, izgalomtól remegő szájszeg-

let, kifejezéstelen, mohó tekintet, le-föl liftező ádámcsutka, nem egész arcukat elöntő izzadás, csupán néhány gyönyöző csepp a homlokon, szemöldökök-keltette ráncok az orrok tövében. Nem tudta, mi lelhetett ezt a két, egyszerre lépő, katonásan közelítő fiút, de nem is akarta megtudni. Mintha nem is ők lettek volna, hanem két, belőlük készített gonosz klónrobot. Át is futott a fején a játék illeten kibővítésének pompás lehetősége, de jobbnak látta nem feszegetni a húrt. Nem tudta, miért, mégis úgy érezte, nem szabad feltűnést keltenie, vagy akár csak bármilyen módon kezdeményeznie ebben a szituációban.

Hé, te, érték oda a fiúk, mégis úgy üvöltöttek rá, egyrészt, mintha nem is régóta (hatéves időszámításban ezeréve) ismernék egymást, másrészt, mintha még méterekre lenne tőlük. Igen, kérdezte nagy bosszúságára kissé elvékonyodó hangon Sziránó, majd erőt vett

botvezér lehetett, a sötét oldal élére állhatott), hanem mert kezdte zavarón egyedül érezni magát.

Tomtom látni akar, dörögte legagresszívabb hangfekvésében Feri, akinek, akárki is legyen ez a bizonyos Tomtom, gondolta épp Sziránó, bizonyára elfelejtette megmondani, hogy ilyen helyzetben sokkal hatásosabb színleg higgadtnak mutatkozni. Feri úgy volt Sziránóval, mint az egyszeri koldus a hidegtállal, nem bírt magával és habzsolni kezdte a lelke mélyén mindig is ösztönösen gyűlő (és a későbbiekben mit sem változó) vágyat, két pofára, hangos csámcsogással falatozott a hirtelen kapott szelet hatalomból, mintha még a nadrágja is összeszűkülne az érzéstől (ez sem változott sokat a későbbiekben, minden heteroszexualitása dacára), és mit sem törődve vele, hogy így hosszútávon rosszul jár, mert elcsapja a gyomrát, még mielőtt igazán

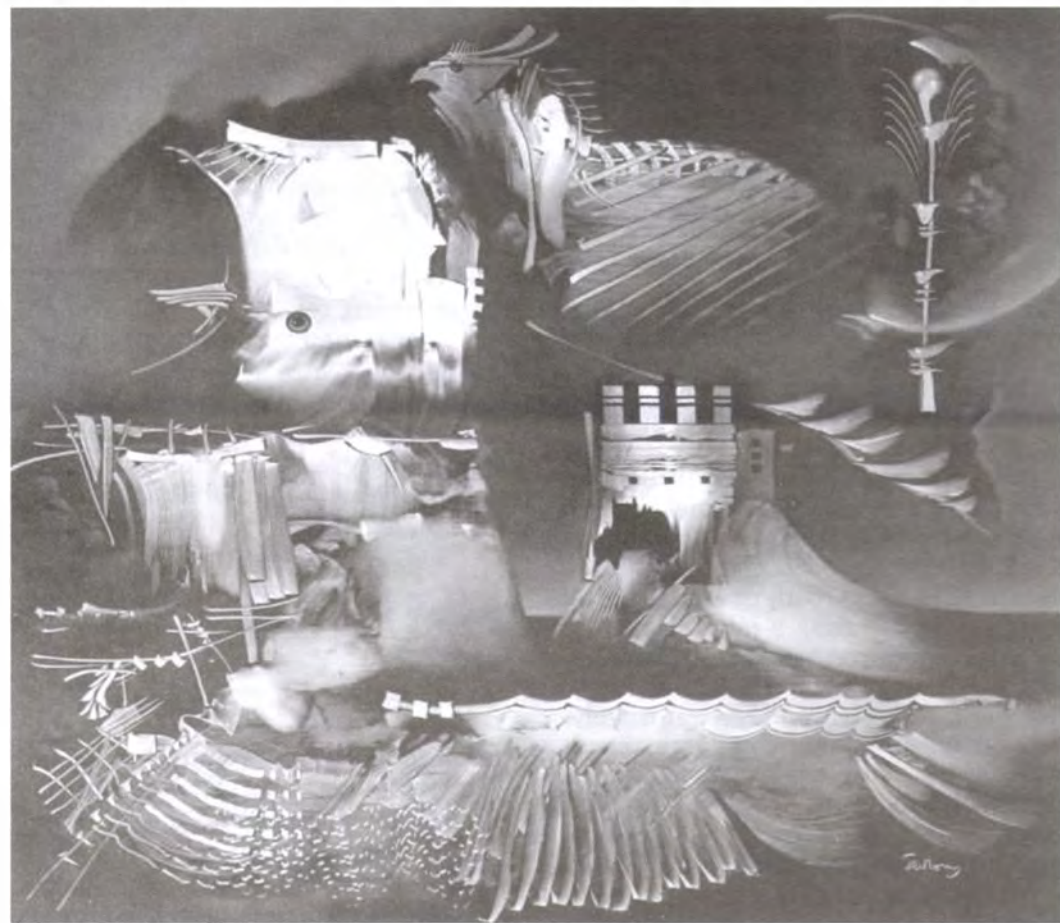
egy fejjel alacsonyabb Sziránóra. Nem személyes ügyről volt tehát szó, egyszerűen a helyzet volt a lényeg, hogy ő, Feri parancsot kapott, méghozzá egy felsőbb hatalomtól (Tomtomtól), hogy hozza ide most azonnal ezt a Sziránót, akiről annyit mesélt már alázatos elragadtatással, hogy milyen okos és vicces. Krisztián ezzel ellentétben már ekkor, az elragadtatás szavainak hatására végtelenül és halálosan meggyűlölte Sziránót. Egyrészt Feri ok és ebből következően érdek nélküli, tehát a legszebb fajtából való rajongása miatt, másrészt, mert bár – mint az imént eldöntötte – gyűlölte hősünket, mégis meggyőzte Feri hódolata, így ön maga is kedvelni kezdte Sziránót. Ez pedig, lássuk be, túl sok ambivalencia (pláne tudat alatt) egy átlagos hatévesnek. Pláne egy olyan hatévesnek, akinek más vágya még legalább tíz évig nem is volt, mint legjobb barátot találni magának és aztán azt kizárólagosítani, csak az övévé tenni, magának tudni és mindenki másától végérvényesen elzárni. Péceli Krisztián ezen felismerések megfigyeltével aztán be is fejezte az életét, tizenhat éves, összeroncsolódott idegzetű, magányos, szűz kis buziként, utolsó ingereivel is félelmet és beteljesületlen, megértésre és gyengédségre irányuló vágyakat sugározva a világ felé, mint egy, a nyílt vízben eltűnt hajó célba sosem ért, a semmibe pittyegő esőes üzenete.

Ekkor azonban még csak fogta Sziránó bal karját, erősen és kissé vadul is ráncigálva, ugyancsak vad örömtől ittasan, igaz, nem a hatalom, hanem a társaság és a valahová tartozás okán, legfőképp azért, mert úgy tűnt, ha ez most jól sikerül, Ferivel hosszú, talán életreszóló barátság elébe néznek.

Ki az a Tomtom, kérdezte Sziránó egy kitelepített nemes elegáns méltatlankodásával a hangjában, kissé meglepve ezzel marcona fogvatartóit. Ferinek ekkor ugyanis (a hosszú iskolaévei alatti ritka esetek egyikében) valami szöveget ütött a fejébe. Ha Sziránó, aki láthatóan fontos egyénisége ennek a formálódó közösségnek, igazi lángelme és már most körbelengi valami megmagyarázhatatlan ígéret, valami megfeythetetlen, mégis mindenki által érezhető reményteljesség, szóval, ha ő még nem is tudja, hogy egyáltalán ki az a Tomtom, ha még csak nem is hallott az immáron harmadik hónapja regnáló Tomtomról, mi van, ha Tomtom mégse bír akkora hatalommal, ha híre mégsem olyan rettegett és általánosan elterjedt a négy első osztály körében, mint azt eddig hitte.

Holott a gond igazából tényleg Sziránóval volt, akihez – valamilyen módon, ki tudja, miképp – egyszerűen még nem jutott el Tomtom rettegett híre, vagy ha el is jutott, bizonyára épp nem figyelt, mivel egy elég komoly ügyön dol-

>>>>> folytatás a 14. oldalon

Arkossy István grafikája

magán, megköszörülte a torkát és megismételte a kérdést, immáron magabiztosabban, igen, mi van. Amit a szeme sarkából látott, nevezetesen, hogy a gonosz maffiózó Pavel és Béla (az ördögi) szinte lábujjhegyen, tőle jobbra ellopakodnak, nem sejtetett túl sok jót. Nemcsak, mert megleptek a rosszszak és nemcsak, mert így adott esetben kihagyhatják a játék további menétéből (ahogy az aztán valóban történt is: Pavel, aki már amúgy is rég erre vágyott, végre jó útra térhetett, beléphe-tett a titkosrendőrségbe, hogy rablóból lett pandúrként üldözhesse a bűnt, míg Béla, aki immáron végre Pavellel nagy sugdolózva megtárgyalta a dolgot, hivatalosan is ördögi maffiózó klónro-

jóllakhatna, karon ragadta Sziránót. Krisztián, aki nagyjából ugyanígy volt a dologgal, mint Feri (bár nála a későbbiekben még ez a hetero-dolog sem bizonyult olyan egyértelműnek), ugyanígy járt el. Bár ez Sziránó számára nem látszott (és per pillanat, ha látszott volna, sem érdekelte volna túlságosan), egyik és másik oldalán mégis más-más indítatás működött. Ferinek ugyanis sosem volt semmi baja Sziránóval, mi több, kifejezetten kedvelte is ezt az okos, jó humorú gyereket, a későbbiekben még bálványozta is, irigykedett rá, de még ettől sem utálta meg, Feri az együgyűség mindennél tisztább, már-már szent buzgalomával tekintett üres tekintetével folyton-folyvást felfelé a nála amúgy

>>>> folytatás a 13. oldalról

gozott már néhány napja: gonosz klónrobotokat kellett megállítania, mielőtt elpusztítják a világot. Feltehetően, ha pár nappal később vették volna őrizetbe, már tudta volna, ki az a nagyhatalmú és titokzatos úr, aki most látni kívánta őt, aki meg akarta szemlélni, hogy hadd lássa, úgymond, mennyit ér ez a kiskölk, akiről mindenki úgy beszél, mintha maga a megváltó lenne, persze hat éves keretek közt. A sors ironiája, hogy ez a teljesen ártatlan és Sziránó szempontjából teljesen magától értetődő és logikus, Tomtom kilétére vonatkozó kérdés ezúttal egy nagy ígéretű karrier ritkán látott gyorsaságú törését jelentette. A Tomtom iránt érzett tiszteletében némiképp megingott Feri ugyanis természetesen továbbadta aggodalmát és bizalmatlanságát a legtöbb ismerősének, akik ugyancsak így jártak el. Tomtom pedig, még mielőtt befolyásos másodikosként megerősíthette volna uralkodói pozícióját és egyáltalán kiépíthette volna egész hatalmi rendszerét az elsősök körében, csúfosan megbukott. Nagyjából egy év után, amíg egyszerűen senki sem foglalkozott vele (ezt pedig tudjuk be a bukott uralkodókat mindenhol és minden korban általánosan megillető, némiképp érthetetlen tiszteletnek), az új vezér, a látszólag enyhébben kormányzó, a gyakorlatban viszont Tomtomnál sokkal ravaszabb és kegyetlenebb (és ballagásáig hivatalában is maradó!) Bagó Zsolt úgy nem döntött, belőle csinál céltáblát. A céltábla pedig ugyebár az a fiú, aki áldozati bárányként tompítja a feszültségeket. Cikizni ugyanis, lássuk be, genetikailag kell valakit. Szidni az anyját, a testvéreit, csúfolódnival vele, hogy olyan, mint egy állat, hogy buzi, hogy nemibeteg, hogy bizonyára mosdatlan, hogy merevedési zavara van, hogy az apja feltehetően a sitten ül, hogy a saját szarát eszi, hogy nincs is farka, mert kiskorában pattanásnak nézték és kinyomták, szóval ezeket mégiscsak mondani kell azért valakinek. Az ember viszont nem akar olyat bántani, akivel amúgy jóban lenne, Sziránó sem akarta mindig Pavelt vagy Bélát (az ördögöt) bántani, de ha egyszer nem volt ki más és ők voltak a szociális háló leggyengébb láncszemei, mégis mit tehetett volna. Na hát erre találta fel Bagó Zsolt, hatalomátvétele után nem sokkal, élete legnagyobb ötleteként az *általános céltáblát*, Tomtomot, akit aztán mindenki bánthatott, akire az összes szitkot és csúfolódást, minden tudatalatti és -fölötti agressziót rá lehetett zúdítani, ezzel békét és általános jó hangulatot teremtve friss birodalmában.

Megkerülték a stadiont, a bokrokat és egy meglehetősen nagy és érthetetlenül felesleges kört téve érkeztek meg Tomtom színe elé, a hintákhoz. Tomtom, a hatalmas csúcsán lévő, regnáló másodikos uralkodó a három, kopottas, rozsdás, randa piros-sárgára festett hinta közül a középsőben ült,

két oldalán egy-egy másodikkal és hátrébb, félkörben vegyesen szorongó elsősökkel és náluk némiképp magasabb és tagbaszakadtabb másodikosokkal. Sziránó nem értette ezt az egész jelenetet, de furcsa, torokszorító érzéssel észrevételezte, hogy Tomtom, bár a hintában ül, nem hintázik, nem is mozdul. Feri és Krisztián is megálltak vele uruk és parancsolójuk előtt, majd elengedték és hátraleptek egyet. Ez lenne az, kérdezte Tomtom, mire Feri a kellőnél valamivel teátrálisabb és harsányabb mozdulattal, átszellemült, mohó, fülíg erő vigyorral bólintott.

Szóval te lennél az a híres-nevezetes Sziránó, mondta a szemüveges, vékony, hirtelenszőke fiú, a tőle telő legkimértebb, vontatott hangon. Én. És gondolom, te vagy akkor Tomtom, mondta Sziránó, mire a félkörben állók egyszerre sutyorogni kezdtek, a fejüket kapkodták felváltva Tomtom és Sziránó között, aki, bár aggódva konstataálta, hogy a sorakozó előtt megint elfelejtett kimenni pisilni, és bár nyomozás közben (mikor az ilyen bagatellek amúgy sem szabad, hogy elvonják a figyelmét) nem törődött ezzel, most hirtelen nagyon is érezni kezdte feszülő hólyagját. A legjobb lenne persze kikéredzkedni a vécére, van itt egy kis irodaszerű bódéja a parkos bácsinak (vagy mi lehet a hivatalos titulusa), ő mindig készséggel engedni bármelyik kisgyereknek használni a vécéjét (naná, inkább, minthogy a nagy műgonddal ültetett bokrait hugyozzák össze), de tudta, most nem lehet, ez nem az a pillanat, pláne, hogy öt perce még az igazság rendíthetetlen bajnokaként, vakmerő, félelmet nem ismerő detektívként küzdött Pavellel, a megátalkodott bűnözővel és mindenre elszánt klónrobotjaival, és lám, mintha még mindig ugyanaz a játék folytatódna, csak immáron sok színttel magasabb körökben, hiszen ő, a mit sem sejtő hős most egy olyan helyre, mit helyre, egyenesen a főhadiszállásra tévedt (hurcoltatott), ami csak úgy hemzseg a klónrobotoktól, akik egy Tomtom nevű rejtélyes fiút szolgálnak. És valóban, mintha klónok lennének, hiszen mind ugyanolyan, a magabiztos és fölényes másodikos robotok és a megszeppent, rettegő, de így, együtt kevésbé féltő, sőt, félelmükben szinte a másodikosoknál is veszélyesebbnek tűnő, önmagukból kivetkőzött, eszelős elsősök is.

És gondolom, te vagy akkor Tomtom, nem is annyira kérdés, mint megállapítás volt ez, a hangsúly mégis kérdő, ezt Tomtom és népe is érezte, hogy itt és most egyszerre számon lett kérve nem is csak eredendően magához vett uralkodói jogköre, rangjának és személyének feltétel nélküli tisztelete, hanem egyenesen a kiléte is. Sziránó úgy egyenlített ki neki (sőt), hogy ez még a szándékában sem állt. Hovatovább azt sem tudta, hogy neki most egyáltalán ki kéne (vagy lehetne) egyenlitenie, vagy hogy egyáltalán van mit.

Tomtom viszont megértett valamit. Ebből az egy mondatból levezetve ér-

tette meg aztán az egész életet is, az egész dzsungeltörvény és erősebb kutyadolgot, azt, hogy miért kerülhetett ő itt hatalomra és hogy miért fog sosem látott gyorsasággal el is bukni. Egyszerre tudta és átlátta az egészet. De hát végül is ezért is akarta látni Sziránót.

Elmehetsz, mondta, mire a vele szemben álló Sziránó először értetlen tekintettel reagált, mintha csak azt mondta volna: naná, eddig is elmehettem volna, miért ne mehetnék, így bámult most rá, majd a helyzet valóságos súlyát még mindig fel sem fogva megrántotta a vállát és – a közönség véget nem érő hűledezésétől, sutyorgásától és mutogatásától kísérvé – tényleg elment (ha feltételezéseink nem csálnak, pisilni). Tomtomról legközelebb pár hónap múlva hallott, mikor az iskolai akadályversenyen Áron megsúgta neki, hogy a tanároktól származó *abrakadabra* helyett, van ám egy titkosabb jelszó, amit csak ők, gyerekek használnak egymás közt és úgy hangzik: *Tomtom fasza kunkorodik*. Nagy vihogás, általános derűtség.

Sziránó viszont ekkor még olyannyira mit sem értett a Tomtom általa elindított detronizálásából, hogy kifejezetten szomorúan, könnyeivel küszködve bandukolt vissza az iskola felé osztálytársai körében (természetesen rendezett, kettes sorban), tekintve, hogy Pavel detektív még aznap legyőzte Bélát (az ördögöt), ő pedig mire odaért, már nem is maradt kit legyőznie.

Csak az a tudat vigasztalta valamelyest, hogy a saját szemével látta, mennyi klónrobot garázdálkodik még a világban, legyőzetlenül.

Sziránó és a minden

Sziránó álmában állami tulajdonba vétetett, teljes ellátás, volt mindene. Volt apja, anyja, diplomás, alacsonykeresetű, de azért tisztos, alsóközép megélhetésű szülők. Volt egy lehetőségeikhez képest egészen tágas lakásuk, használt, öreg, de azért működő autójuk. Voltak barátai, akikkel focizott, kardozott, kosaraskártyákat cserélt (bár Béla csak azért sem volt hajlandó gyűjteni őket). Volt szerelmes is, több(nyire) kevesebb sikerrel. Voltak viszont más sikerei, relatíve jó tanuló volt, relatíve népszerű is az osztályban. Volt egy elitgimnázium, ahova volt némi esélye, hogy felvegyék. Voltak álmái, volt (ha szar is, régi is) számológépe, amin (ha szarok is, régiek is), voltak játéka, voltak már majdnem divatos ruhái, voltak másolt cédéi és számtalan gombfocicsapata, voltak jobb pillanatai (is), volt szülinapi tortája, volt kedve a dolgokhoz, amiket csinált. Volt mindene.

Már-már pont olyan is volt ez a minden, mintha – itt elakadt. Várjunk csak.

LÁSZLÓFFY CSABA

A logosz logikája avagy a legenda luxusa

„Megéltem utókoromul”
(Fodor Ákos)

Sir Lancelot lovag halott.
Csábítások, Örök galopp...
Hírhedt Kerekasztal-fogoly
faltól falig, masírozol.

Hullámzöldben guruló,
kifehéredett fakó-
fej (haragvás-hormonok).
Csak a semmit markolod.

Horpad fénye páncélnak –
kinek az üstökét fogtad?
Sisak alatt tájékozhat:z:
Letaglózta! (kolonc volt csak).

Ólmos remény
(zord költemény);
tó magánya nem segít –
KI senki se menekít).

Összezsugorodó gének,
sípcent, combcent, mint pillérek
a két láb – s örök galopp!

Lován léptet Lancelot.
Célja ha volt (?) –
meglakolt.

2011. január 10.

Csak amióta

Pénélopé halott

Marin Sorescu emlékének

Hányan keresik naponta
asszonyukat, aki rendszerint
vásárlószatyorral elmegy a piacra –
némelyiket a korzón látták
áthaladni utójára.

De rohanó folyók, vágyak, járművek
forgatagában hiába is keresnétek azt,
amelyik nem tért vissza idejében;
ha szemébe akarnátok nézni, könnyen
beleszédülhetek a végtelenen túlba,
hol két üres kezével a semmit markolja
az aranygyapjas felhők fölött.

Ha tőlem függne

A Múza ma nagy lendülettel
szállna velem az ég felé.

Kedden valamivel jobb napom volt:
legalább másfél arasszal sikerült
túlszárnyalnom a képernyő-magasságot.

Holnap, már előre tudom,
nem repül fel a számítógépből,
hiába is szemezek vele.

Klisék

Fékezhetetlen lárma; főváros vagy vidék?
Csak szlogenek, csak jelszók –
sehol az ősigék.

Eláraszt erőszakkal – bár csupa
semmisség –
az új. (Ki dönti el, hogy megér-e
egy misét?)

Nem holmi tatárjárás: csak fárasztó
klisék.

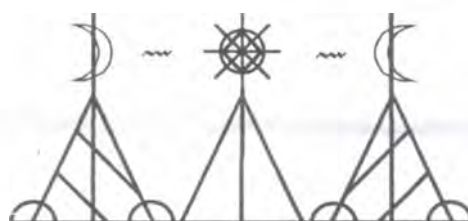
Nem üt át semmi rajtuk – színek,
vagy egy kis ég.

Fontos férfiak árnykép-sora: mind
csak veréb-
pislogás (port kavarni hagyján –
ámde zenét,

egekbe szárnyaló szép muzsikát,
jegenyék
koronájáig szállót, hall-e valaki még?) –

Tulajok, pénzes pályán célba ért,
sok derék
milliomos-svihák: „jól olajozott kerék”.

Eluralkodik rajtunk is a nagy szürkeség;
tompán forog az elme. Vég kezdete –
Elég.

Párást kísérő pentaton

Lémnosz. Az argonauták szeretkezése.
Volt abban valami – csak állati,
vagy végzetes? –,
midőn a tenger hullámainak
odavetették legyilkolt
férjüket... Szerelmi »partitúrák«!
Túl mohó vagy?
Patologikus rettegés fogja el társadat.
Nyüszít
indulatában: így büntetvén azt,
aki, anélkül, hogy
bőrét lehántotta volna, a belsejéig
hatolt egészen.

*

Cuppog, gerjedezik, már ínye is
kilátszik (meddig
lehet fokozni még a test meztelenségét/?),
talán
azzal az izgató nevetéssel, mellyel
tudtadra adja, hogy
sikerült beférköznöd összeszorított
combjai közé).

*

Ráncok hálózák be a szem alját;
a ringó csipő
a szabadság bűvöletében felsikolt,
ám előbb még

a nyakadba szuszogja az esti séták
izgalmát, midőn
láthatatlan kéjenc tekintetek szokták
rettegésbe hozni.

*

Mire támaszkodhatsz a felgyorsult
időben? Emlékeidre,
némelykor a fájdalommasakra is.
No meg arra, a csak pár
pillanatig tartó mulatságosra,
mikor nadrágodnak kijáró
mosollyal rád szólt: „Rendezd el,
ne legyen olyan kihívó!”

*

Egy „mazochista” reggelre gondolj,
ha majd nem fogad ilyen
szelíd őszi fény. Elsötétített „téli tenger” –
hangulatában az
ember addig-addig hetvenkedik
és siet, míg végül nem lesz
ereje elhamvadni úgy (bár képzeletben),
hogy önmaga maradjon.

(A hűség illúziója)

Dúskálunk szívekben, szavakban,
titkosügynökök s eszmények között;
kár volt a végső pillanatban
kivárni, míg önzésbe ütközött
szerelvénység (a színlelés halál-
kanyarjaiban) hült családi
szeánszokon alagútba talál.
Lány, vagy fiú? – nem nehéz kitalálni –
nyílt pályán, morbid sötétségbe hull.
(A múlt a máttól ugyan mit tanul?)
Mindegy, ha dicsérnek vagy vernek,
elévül jóság s az emlékezet –
fejetlen vers, fejetlen gyermek.
A hűtlen hazátlanságba vezet.

(Lehetséges találát-ok)

Osonó árnyék, elodázott percek.
A felgyúlt bizalom leégett
könyvtárlapokról fel-felbegett.
Sűrű köd(ös) szakálla mögül téged
szőröz, szíszeg.
Ez vajon a Kisherceg?

Költő Úr

Szerelem fűvében, sárban tapicskolva jön
a költő úr, hámozatlan, meg nem rágott
szavakkal a mellényzsebében; napraforgó-
mag vagy savanyúcukorka ízűek?
Nem érzi,
csak azt, hogy valami láthatatlanul
nő benne
és fájón, ami semmiképpen sem fog
beleférti
a kinőtt mellényzsebbe. A lelkének fordítson
hátat vagy az anyagnak?
Ha egyáltalán
tehet még valamit s úr a költő?

DEMETER KATA

Kisvárdai huszonharmadszor

A Kisvárdán megrendezett Magyar Színházak Fesztiválja előadásait szokás szerint a különböző társulatok éves repertoárjából válogatták, az idei fesztiválra Romániából Ungvári Zrinyi Ildikó docens, felvidékről Hízsnyan Géza kritikus, délvidékről pedig Vicsek Károly rendező válogatta. A produkciókat méltató zsűri tagjai Proics Lilla színikritikus, Bicskei István színész, Nagy Viktor rendező, Nánay István színikritikus és Tasnádi Csaba rendező voltak. A fesztivál anyagi részének megszorításai sajnos nem tették lehetővé az egyetemi hallgatók bemutatkozását, ahogyan a korábbi években történt. A kritikus cég különböző tagjai által vezetett szakmai beszélgetések pedig a barátságos ösztönzés jegyében próbáltak telni. Néhol ugyan több volt a vállon-veregetés mint a szakmai méltatás, az előadások szüneteiben azonban és este kisebb asztaltársaságoknál burkolatlanul véleményeztek és vitatkoztak a résztvevők.

Három Shakespeare-darab került terítékre a fesztiválon, első nap rögtön kettő: a Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház *A velencei kalmár* valamint a Temesvári Csiky Gergely Színház: *Ahogy tetszik* című előadása. A Bocsárdi László rendezte szentgyörgyi előadás bonyolult térhasználatával és az emberi érzések és jellemvonások boncolgatásával, az igazság és igazságosztás kérdését körbejárva a fesztivál legjobb előadásának járó címet vívta ki magának. A Shylockot alakító Szakács László pedig a legjobb férfi főszereplő díjával térhetett haza. Bár Mátray László játékát nem jutalmazta a zsűri, erős jelenléte, árnyalt játéka Szakács László és a társulat majd' mindegyik tagja mellett tovább emelte az előadás színvonalát. A temesvári előadás a megnyitó csúszása miatt későig tolódot, a díszletet is sok változtatás érte az új játéktérben, így az előadás nem talált nézőire. Koltai M. Gábor rendező érzékeny történet- és színészkezelése valahol elakadt színpad és nézőtér között. A fárasztó kezdőnap két Shakespeare-jét követte később az Újvidéki Színház *Szentivánéji álom* című táncelőadása. Puskás Zoltán rendező show-elemekkel tarkított tangós-szteppek-kontakttáncos előadást hozott létre egyetlen szó elhangzása nélkül. Hogy számon kérhető-e az előadáson a történet, mennyire kiolvashatóak a viszonyok, kérdéses. Az azonban nem, hogy a társulat mindegyik tagja kemény munkával járult hozzá az előadáshoz, hiszen három világhírű táncos-koreográfus működött közre az előadás létrehozásában. A társulat másik előadása, Bulgakov *A Mester és Margarita* nyomán (László Sándor rendezése) sokkal pontosabban végiggondoltnak, megalkotottnak látszott. A forgó nézőteret több helyszínen pörgő történet ugyan veszített komolyságából, súlyából, de egy mesés és élvezhető produkció született.

Csehovból is duplázhatott a közönség, szintén egy nap leforgása alatt. Előbb a Komáromi Jókai Színház *Cseresznyés kert* előadása majd a Platonov a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának előadásában. A Cseresznyés kert a színház repertoárjában egy több évet átfogó Csehov-ciklusban foglal helyet. Az idei előadás a tavaly Kisvárdán látott *Három nővér* előadás játéktípusára emlékeztetett. Klasszikus, többnyire szépen kidolgozott, nóvumoktól mentes színrevitelt láthatunk Martin Huba rendezésében. A ma-

program része, de a várszínház közönsége jókedvvel fogadta a könnyed, nevetető és átláthatóan szerveződő történetet. Az olasz halászfalu összekuszálódott mindennapjait, a bonyolult szerelmi- és érdekszálak hálóját látványos hajbakapások és szitkozódások kísérik, míg le nem tisztul minden és teljes a happy end. Azazhogy az lenne, ha Keresztes Attila rendező nem itatná át a boldog kibékülés pillanatait vérrel és nem ellenpontozná a történet rózsaszín befejezését.

Bár a klasszikusok uralták a mezőnyt, kortárs alkotásokkal is találkoz-

Újvidéki Színház – Bulgakov: *A Mester és Margarita*

rosvásárhelyi előadás már cseppet sem ilyen egyszerűen dekódolható. Harsányi Zsolt rendező egy zöld fal elé komponálta szereplőit, akik valahol a ma és tegnap között ragadtak. Ugyanúgy szólnak ma hozzánk, rólunk, mint a múltból. A szereplők erősen kötött stílusban játszanak, mely néhol a hitelesség kárára megy. Ennek ellenére a pontosan végiggondolt előadás a Nemzeti Erőforrás Minisztériuma díjával, László Csaba pedig a sepsiszentgyörgyi Szakács László mellett a legjobb alakítás díjával térhetett haza.

A Gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház *A hazug* című előadása több Goldoni mű felhasználásával készült. Barabás Olga rendező az olasz városok hangulatát idéző zsúfolt és hangos világot kicsit visszafogta, mintegy túllfüggönyön keresztül mutatja be a nézőknek, aki örömet lelheti a rendezői és színészi pontosságban, precízen komponált mozgásvilágában és ráláthat erre a csodavilágra. A Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulata szintén Goldonival érkezett Kisvárdára. A *Chioggiai csetepaté* című előadás ugyan nem volt a verseny-

hatott a közönség: a csíkszeredai társulat Tasnádi István *Finitó*jával bővülte el a nézőket és a szakmát egyaránt. Victor Ioan Frunză rendezésében Tasnádi minden nyelvi poénja gesztusokkal van alátámasztva, így szinte megduplázódik a poén. Az előadásban megrajzolódó világ kísértetiesen hasonlít a mienkre. Utánoz, sarkít és kifiguráz mindent és egy groteszk történetben élénk tárva valójában rólunk beszél: hogy mi minden megvehető, eladható, áthazudható és letagadható, milyen könnyen eshet darabjaira világunk. Adriana Grand karton-díszlete, a színpadra állított rozoga autó és garázs szintén erről a világról beszél. A médiával átítatott mindennapokon, a tévévilágát majmoló nevetséges közembereken nevetve a néző önmagán nevet, ha ezt észreveszi, még inkább. Az előadást közönségszavakkal jutalmazták.

A Székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház Egressy Zoltán *Portugálját* hozta el a kisvárdai megmérettetésre. Zakariás Zsolt rendező „földszagúra” gyúrta Egressy történetét, egy jól körülhatárolható falusi közösség világát állította színre. A kocsmában, mellette, kö-

rülötte történő eseményeket ennek a ma is létező világnak és mentalitásnak, a bemutatását szolgálták. Az előadásban szereplő Barabás Árpád közönségszíjával jutalmazták. A rendező másik előadása, a Nagyváradi Szigligeti Társulat *Hat szereplő szerzőt keres* című előadása tökéletesen illett a társulatot jellemző útkeresés történetéhez, de a háttértörténeten kívül is tartalmas, elgondolkodtató előadás született. Az előadást a társulat színvonalát tekintve jelentős előrelépésként értékelte a szakma.

A Marosvásárhelyi Akadémiai Műhely szintén kortársan érkezett Kisvárdára. Vaszilij Szigarjev *Guppi* című drámáját Harsányi Zsolt állította színpadra. A klasszikus szerelmi háromszög története kissé kifordul önmagából és egy nagyon furcsa, groteszk és megfoghatatlan végkifejletet eredményez. Annak ellenére, hogy a történetbonyolítás és a szereplők viszonyrendszerének tisztázása hagy kívánnivalót maga után, az előadás első fele felejthetetlen pillanatokkal nyújtott a közönségnek. A precízen kidolgozott, lépésről lépésre, pillantásról pillantásra átgondolt párbeszédnek gyönyörűen játszanak a tempóval és érzékletesen ugrálnak a poén-skálán. Egyetlen gesztus, mondat sem sok. De nem is kevés. Minden pont ott van, ahol lennie kell, akárcsak Berekméri Katalin tiszta játéka.

A Kézdivásárhelyi Városi Színház versenyen kívül képviselte magát a színházi találkozón. Az udvarhelyi társulathoz hasonlóan Egressy egyik darabjával érkeztek. A Csáki Csilla rendezte *Sóska, sültkrumpli avagy A meccs* című előadás egy torz térbe helyezi a három szereplőt, a három focimeccsen bíraskodó férfit. A karakterek nem túl elmélyítettek és sokrétűek, sokszor a felszínen mozog a színészek játéka, a történet azonban viszi tovább a nézőket a mindhármójuk teljes becsődölésében tornyosuló végkifejlet felé.

A Szabadkai Népszínház egyesek által infernalisnak titulált *Eastwicki boszorkányok* című előadása Hernyák György rendezésében megosztotta a közönséget: volt, akit teljesen kívül rekesztett az előadás túlfokozott, a néző „képébe mászó” stílusa, mások meg a nevetéstől fuldokolva tudtak haladni a három szingli nő és az ördög négyes násztáncának ritmusával, annak ellenére, hogy sokan kifogásolták a filmbetéteket és a történet menetének kiszámíthatóságát. Abban azonban a többség egyetértett, hogy a sátáni férfialak erőteljes és joggal ígéri meg a mindennapi szingli életüket élő emancipált nőket.

A Szabadkai Népszínház két színésze versenyprogramon kívül Bernard Slade nyomán (*Egy mással* címmel egy tipikus férfi-nő kapcsolat duettjét mutatták be. Mezei Zoltán rendezésében azonban a karakterek nem hatoltak mélyre, az előadást

a szövegpoénok éltették, a történet igazi mélységei azonban rejtve maradtak.

A Szabadkai Kosztolányi Dezső Színház két formabontó előadással érkezett a fesztiválra. Olivera Đorđević szerzői produktumának keretén belül rendező magyarórát tartottak a nézőknek.

Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház – Shakespeare: *A velencei kalmár*

A Magyar kezdőknek című előadásban a hatszorosan visszajára fordított nyelvoktatási klisék, a végletekig túlzott szójátékok, betűjátékok mögött egy szabadkai magyar kisebbségi sors húzódik meg, amely sajnos csak ritkán sejlik elő a követhetetlen poénrengetegből. Az ironia és önironia tömkelege fele billen erőteljesen az előadás, a mélyebb jeleneteknek kevesebb színészi játék és nézői figyelem jut, ugyanakkor könnyedén végignevezhető a produkció. A társulat másik előadása, *A kisinyovi rózsza* a költészet színháza megnevezést viseli. Tolnai Ottó költeményéből kiindulva, annak motívumait felhasználva a színészek tovább bontják az emlékfoszlányokat, történettöredékeket. Az előadás képei és a folyamatosan hangzó szöveg a nézőnek további lehetőségeket ad a költemény tovább bontására, az előadás végére pedig ha teljes egészében nem is – hisz ez költeményről lévén szó valószínűleg lehetetlen – de a nézők magukévá tehetik a szöveget, beleszöve saját személyüket és emlékeiket. Az előadás – a marosvásárhelyi Platonov mellett – a Nemzeti Erőforrás Minisztériuma díját vihette haza.

Az Újvidéki Tanya-színház Tóth Ede *A falu rossza* című népszínművével érkezett a fesztiválra. A darabnak egy meglepően sajátos változatát mutatták be, a zenés-táncos előadás groteszk, ironizáló stílusban mutatja be a vidéki történetet. Az előadás Kisvárdai városának díjjával távozhatott. Érdekes színfoltja volt a fesztiválnak a Sepsiszentgyörgyi M Stúdió *Behajtó* című táncelőadása, a háromszereplős, sejtelmes történet magával ragadta a késői órában jelenlévő nézőket.

A gyerekekre is gondoltak a szervezők és a válogatók. A temesvári társulat két környezetvédő manót elevenített meg a színpadon a *Zián és Kopik* című előadásban. A Palocsay Kisó Kata által rendezett nonverbális bábelőadás nyelv- és korhatár nélkül szól a közönséghez, szórakoztat, nevetet, tanít is. A kisvárdai gyerekek kitörő lelkesedéssel fogadták a négykezes, négyszínészes mozgásból életre keltett manókat, előadás után a játéktérbe vonulva ünnepelték az előadást. A fesztivál zárónapján a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata *Pinokkió* történetével kedveskedett a gyerekeknek.

A versenyen kívüli előadások mellett könyvbemutató és különböző koncertek várták az érdeklődőket. A fesztivál első három napjával párhuzamosan zajló rockmaraton nem igazán illett a színházi programok mellé, szerencsére kellőképpen háttérbe is szorult. Bakos Árpád és zenekara koncertjét azonban már sokkal nagyobb érdeklődés övezte. Hasonlóképpen Cári Tibor zeneszerző *A Színház Zenéje* című koncertjét, ahol előadásokhoz írt zenék hangoztak el és olyan színházi szellemiségben született dalok, melyek még keresik előadásukat. A hivatalos programban szereplő koncertek mellett a különböző társulatok fiataljai esténként a zongora mellett vagy épp az udvaron a szemetesvödörön ütve a ritmust hangulatos mini-koncerteket produkáltak, amelyekbe mindenki kedve szerint csatlakozhatott. Fábry Sándor lassan hagyományossá váló kisvárdai műsora sem maradt el.

Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet szervezésében színházi témájú kiadványokból nyílt kiállítás melyet könyvbemutató is követett. Régiók szerint lebontva a fesztivál teljes ideje alatt csüngtek a szakmai klub termének tükrői előtt a kiadványok, bárki szabadon belelapozhatott.

Székeludvarhelyi Tomcsa Sándor Színház – Egressy Zoltán: *Portugál*

A záróelőadást, a budapesti Orlai Produkciós Iroda *Esőember* című előadását megelőzően adták át a fesztivál díjait. Az ünnepség keretén belül Tasnádi Csaba összegezte a fesztivált, kiemelve a nehéz körülmények közt is keményen dolgozó szervezők és szakmabeliek munkáját. Minden nehézség ellenére valószínűleg jövőre is lesz kisvárdai fesztivál.

GÁL ANDREA

Orbán Balázs és a kora

Érdekes könyvet jelentetett meg idén a Polis Könyvkiadó: Mikó Imre regényét Orbán Balásról. Sem Mikó Imre, sem Orbán Balázs nem tekinthető a ma gyermekének, a regény mégis jelentős érdeklődésre tarthat számot a ma olvasói között. Lássuk, milyen szempontok mentén figyelhet fel a közönség a kötetre, amelynek címe: *A szülőföld szerelme*, alcíme pedig: *Orbán Balázs életének regénye*. A borítón *A Székelyföld leírásának szerzőjéről* fiatalokrában készült fotó, amelynek háttére egy régi, magyar nyelvű térkép, a Tuszánától Szászkezdig, Korondtól Kóhalomig tartó területről. Először is adódik tehát a Székelyföld, szülőföld, régi térkép fogalmak együttese, rajta pedig, mintegy megpecsételve azt, Orbán Balázs portréja. Lehet, hogy a többség tudja, hogy nézett ki Orbán Balázs – nekem csak halvány sejtéseim voltak eddig róla. Benedek Elek-bajszú, szakállas, nagyon komoly arckifejezésű férfi, zsinóros félhosszú kabátban, fején tollal díszített süveg, lábán csizma, kezében bot. Így festett tehát a 19. század közepén egy utazó tudós báró, ezen belül is Orbán Balázs. De ami a leginkább felkelti a borítónézegető (jövendőbeli olvasó) figyelmét: az utazó tudós báró egy stúdióban áll, egy márvány (?) korlát előtt, amelynek végében egy fokozottan teátrális függöny zárja le a képet. A komoly alak kicsit be van mozdulva, mintha határozottan indulna valahová, de ugyanakkor éppen olyan határozottan áll is a helyén. Tökéletes beállítás, amit már csak a lábainál elterülő virágmintás szőnyeg tetézhetsz. És a borítónézegetőt elfogja a vágyakozás a 19. század után: ő, amikor ennyi jelt helyeztek el egy portrén, amikor ennyire pontosan megterveztek egyetlen fotót, annak a kornak izgalmasnak kellett lennie.

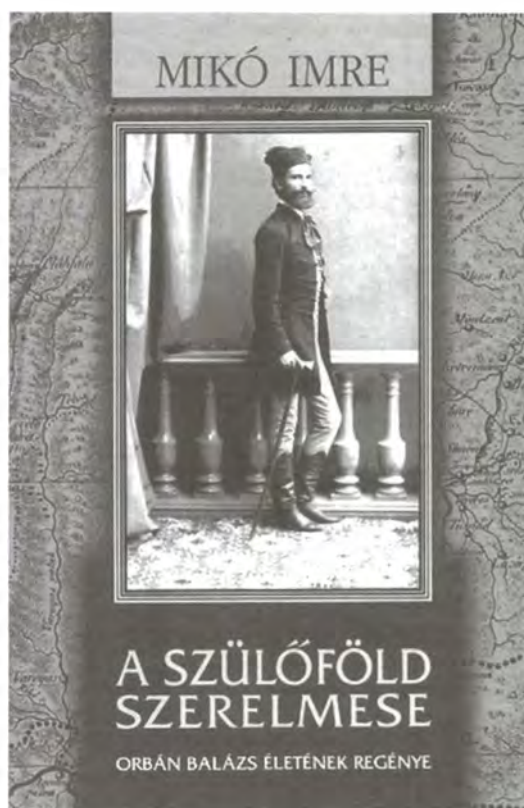
Lehet, hogy amit eddig írtam, komolytalankodásnak tűnik – talán mégsem az. Azokat az impressziókat próbálom megragadni, amelyek arra késztettek, hogy annyi hitelt adjak ennek az idegen könyvnek, amennyi elég volt az olvasás elkezdéséhez. Mert ez a regény attól érdekes, hogy idegen, hangsúlyosan különbözik a kortárs irodalom fő vonulataitól, és megkockáztatom, hogy távol áll, nemcsak az irodalomtól, de általában kortárs világunktól. A Polis Könyvkiadó vállalkozását mégis többre értékelem, mint egy életmű kiegészítése kedvéért történő kiadást, mint egy művelődéstörténeti kuriózum publikálását. Térjünk vissza tehát a könyvhöz: ebben az identitástudatát kereső világban igenis érdekes lehet Orbán Balásról beszélni, aki a Székelyföld leírásának nagyszerű gesztusával identitást adott ennek a térségnek. A mi, kortárs szempontunkból talán nem is az a lényeges kérdés, hogy melyik térségnek kölcsönzött identitást és miből áll össze az az azonosság tudat, hanem hogy *miként* tette ezt meg. Az Orbán Balázs-kutatásból kiderült már, hogy mennyire tudatosan dolgozott *A Székelyföld leírásának szerzője*:

nem is annyira a földrajzi, helytörténeti, néprajzi adatok rögzítése érdekelte, hanem az a fikció, amelyet a térségről kialakított. Ennek érdekében hallgatott el bizonyos információkat, módosított másokat.

*A szülőföld szerelme*ben erről az Orbán Balásról közöl Mikó Imre egy jól dokumentált és fiktív életrajzot. Az Orbán család konstantinápolyi kötődése, Orbán Balázs görög származása, Közel-Keleten tett utazása, amelyről szintén közölt útirajzot, a '48-as szabadságharcban való, áttételes részvétele, a magyar emigrációval fenntartott szoros viszonya talán kevésbé ismert részei az életének. A könyv két részre tagolódik, Orbán Balázs két műve, a *Keleti utazás* és *A Székelyföld leírása* köré konstruálódik. A tények átértelmezése, narrációvá konstruálása tehát kétszeres: Mikó Imre nyilvánvalóan azt is belefoglalta könyvébe, amit a *Keleti utazásból* és *A Székelyföld leírásából* Orbán Balásról megtudott, de azt a könyv koncepciójának megfelelően gyúrta át.

Eddig Orbán Balásról beszéltem, mint a regény vonzerejének fő *letéteményeséről*. A könyv szerzője azonban Mikó Imre, maga is ismert, vitatott, tehát izgalmas alakja az erdélyi köztudatnak. Idén ünnepelte volna 100. születésnapját, jogászként, kisebbségi politikusként, íróként és műfordítóként tevékenykedett, még akkor is, amikor rakodómunkásként és elárusítóként dolgozott, 1956 után. Személyes legendáriumához tartozik, hogy amikor könyvelő volt, állva, két vásárló közötti szünetben írta regényes életrajz-trilógiáját. A Bölöni Farkas Sándorról szóló, *A bércen esett fa* című könyv 1969-ben, a Brassai Sámuel bemutatkozó kötet, *Az utolsó erdélyi polihisztor* 1971-ben jelent meg. A trilógia utolsó darabja, *A szülőföld szerelme* 1974-ben készült el, de a kéziratot először visszautasították, majd, miután átdolgozta, megjelenése addig húzódott, míg elmaradt. Ezt a hiányt pótolta most a Polis Könyvkiadó, a kötet megjelenéséhez az unitárius egyház is hozzájárult, melynek Mikó Imre főgondnoka volt, és életrajz-trilógiáját is az unitarizmus jelentős személyiségeiről írta.

*A szülőföld szerelme*séről maga a szerző írja, hogy stílusa „patetikus”. Annak a kornak a nyelvén szól, amelyet megidéző – ellentétezés, túlzások, érzelmes és dilemmázó monológok, anekdotizáló környezetrajz... Orbán Balásról feljegyezték azt is, hogy Jókai tőle hallotta az első történeteket Székelyföldről. Ennek igazságértékét nem tudom megítélni, de tény, hogy Mikó Imre úgy alkotta meg Orbán Balázs életének regényét, mintha azt Jókai írta volna, főként az első részét, amelyben családjának konstantinápolyi tartózkodásáról és önmaga keleti kalandozásáról beszél. Hogy mi különbözteti meg mégis egy romantizáló epigonregénytől *A szülőföld szerelme*sét? A cselekmény és a történelmi-földrajzi-szokásrendbeli utalásrendszer. Eleinte jókai fordulatossággal szelektál a rendelkezésre álló adatok között – de amint az 1848–1849-es forradalomról és szabadságharcról kezd beszélni, megsűrűsödnek az adatok, valahogy átsüt a sorokon, hogy a narrátor sajnál kihagyni bármit is abból, amit ő maga tud a korról, ezért, amit csak lehet, közöl olvasójával. Az eredmény: egy mellék-

és epizód szereplőkben tobzódó cselekmény, amelyben mindegyre felbukkan egy-egy ismerős név, gesztus, helyszín, fordulat. A narrátor ezeket az elindított szálakat gyakran elvarratlanul hagyja, ahogyan Orbán Balázs halad az időben és kalandozik a térben. Mintha csak egy nagy családban mozognánk, amelynek szereplői néha előbukkannak az emlékezés során. Ennek az eljárásnak köszönhetően stílusában romantizáló, narratív szerkezetében kortárs módon nyitott regénnyé válik Mikó Imre írása.

Végül egy példa arra, hogy miként olvastatja magát a regény. Megtaláltam azt a szövegrészt, amely (sejtésem szerint) az általam fentebb kissé dilettánsan bemutatott fényképet írja le. A narrátor precízen és ugyanakkor, a fotóhoz méltóan, többletjelentésekkel terhesen szól. Az olvasás izgalma itt éppen a kortárs megfigyelő és az elbeszélő megszólalása közötti különbségből ered: „Attól kezdve, hogy szülőházaja felderítésére indult, még az öltözetét is megváltoztatta. Közönséges fekete, néha szürke hazai posztóból készítette ruháit: zsinóros nadrágot és mellényt, atillát viselt télen, alföldi szabású szűrt daróc posztóból. Lábbelije hosszú szárú csizma volt sarkantyúval, olykor anélkül, fővege kihegyezett fekete kucsma, melyet ünnepek alkalmával sastollal díszített. Ha még azt is hozzávesszük, hogy az öltözet arányosan tagolt, keménykötésű termetet takart, macskabajusza s rövid körszakálla egyre dúsabban díszítette olajbarna arcát, elképzelhető (...)” – szándékosan szakítom meg itt az idézetet. Hogy mi képzelhető el, azt a lehetséges olvasókra bízom.

Ha ez a könyvajánló vagy bármi más meggyőzte önöket arról, hogy felüssék a kötetet, készüljenek fel egy igazi kalandra. Igazi, mert itt történik, és egy olyan közösségi tudás idejében, amelynek működése megragadó, lassú és a könyvből ki-kitekinthető olvasásra készítet.

Mikó Imre: *A szülőföld szerelme*. Orbán Balázs életének regénye. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2011.

KÓDEX –

[...] Félig-meddig történelem lett ugyanis Csoóri nemzedékéből is, amely soha nem vált igazán nemzedékké. A késő modernség tiszteletre méltó örökségével, de radikálisan új tapasztalatokkal ki-ki külön utakat tört a nyelv rengetegében: filozófiai absztrakciókban, önön megkettőzöttségének, nyelv általi megelőzöttségének, idegenségének érzetében, nyelvi játékokban bujdosott a sokat szenvedett lírai én. Az újhordas gyökerű Orbán Ottó és az új avantgárdhoz közelítő Tandori kortársaként Csoóri inkább Nagy László, Juhász Ferenc újnépies-szürrealista versalkotásának irányába tájékozódott. Berzsenyi elégiái, Ady eltévedt lovasa épp úgy ott állnak költészete mögött, mint García Lorca vagy Éluard képalkotása, vagy a bartóki szemmel újrafelfedezett népköltészet. Ez a figyelem a népköltészet más, archaikus rétegeiből válogat, és éppen nem a „realista” ábrázoláshoz keres fogódzókat (miként a népiesség korábbi szakaszában), hanem a kifejezésmód olyan ősi frissességével (modernitásával) találkozik, melyet az avantgárd mozgalmak akartak elérni, s melyet elsőként Bartók Béla tudatosított a népzenevel kapcsolatban. Csoóri híres esszéjében (*Szántottam gyöpöt*) így fogalmaz: „...a népköltészetben minden, Európában eddig történelmileg kialakult stílusnak megtalálhatjuk az őspéldáját. Tehát nemcsak a realizmusét, hanem a szürrealizmusét, a szimbolizmusét, a groteszkét, sőt helyenként a naturalizmusét is.”

Mindezek alapján Csoóri Sándor költészetét akár újnépiesnek is elkönnyelhetnénk, azon gondolkodásmód betetőzőjeként, amelynek alapbelátását Németh László fogalmazta meg legpontosabban: „Nálunk a paraszti kultúra jutott most el a teremtő haldoklás szakába. Mielőtt az új [...] világnak végleg megadja magát, nem természetes-e, hogy törvényeit még egyszer átpillantja, hogy ami elmúlik mint élet, mint alkotás hasson múlhatatlan.” Csoóri a népiek látásmódjából ezt a legtisztább hagyományt örökölte, és vitte tovább gondolkodóként, esszéistaként, filmesként és közéleti feladataiban egyaránt. *Tudósítás a toronyból* (1962) című szociográfiája, a népköltészetet újrafelfedező esszéi a hatvanas évek végén mégis csupán jelzőkarók voltak az úton a Csoóri-vers felé, ahol – látni fogjuk – már más tájakon, más eszközökkel épp a lírai én elveszett egységéért folyik a küzdelem. Erről maga vallott *A félig bevallott élet* című esszéjében: „Negyedszázada hadakozom magamban ennek a megsérült lírai énnek a talpraállításán, jogai visszaperlésén, de mindmáig sikertelenül. Írásaim jó része féleredmény, és félkudarcs.” Maga Csoóri is érzékelte tehát az újnépies beszédmódtól való elrugaszkodását, amit egy beszélgetésben így jellemzett a testvéri barát, Nagy László lírájával egybevetve: „Ő a leverhetlenséget választotta, én viszont nem féltem az esendőségeim megvallásától soha.” [...]

KARDEVÁN LAPIS GERGELY: *Archép, emlékezetből.* Csoóri Sándor megújult költészetéről. KORTÁRS. 55. évfolyam, 2011/6. szám.

— INDEX —

ZENE ÉS HIT

Hit a műben

Azt hiszem, minden alkotó motótól írhatná mindenik műve elé: alkotok, mert rendületlenül hiszek művemben.

Hit nélkül nem érdemes, sőt nem is lehet belekezdeni egy mű megalkotásába. Hinni kell a választott témában, a felderengő szavak, képek, hangzások igazában, értékében. A zeneszerzőben is szavak, színek, formák sokasága merül fel, miközben zenévé formálódnak keze alatt a hangjegyek. A festőben is sokféle, a művészet más területeiről származó emlék, élmény, fantáziakép munkálkodhat műve elkészítése közben (sok képzőművész hallgat zenét!). Az íróban is képek, zenék (dallamok) munkálkodnak a fehér papírra rótt betűk sokasága közben.

Hinni kell abban is, hogy technikailag képes megoldani a feladatát, képes úrrá lenni az alkotás közben felmerülő belső és külső nehézségeken. Eszembe jut egy Stravinsky-történet, ami a váratlan külső nehézségek groteszk „közbelépésére” igen szép példa: „A munkás, aki kiadta nekem a szobát, feleségével és gyermekével foglalta el a ház többi részét. Reggel ment el, és teljes nyugalom volt délig, amíg hazajött. Ezután a család ebédhez ült. Fanyar, émelyítő fokhagyma- és avas olajszag szivárgott át a válaszfal résein, amitől rosszul lettem. Keserű szóváltás után a kőműves kijött a sodrából, káromolni kezdte az asszonyt és a gyermeket, fenyegetésekkel félemlítve meg őket. Az asszony válaszába fogott, majd zokogásba tört ki, felkapta a sikoltozó gyermeket és kirohant, nyomában a férj. Ez naponta megismétlődött, reménytelen rendszerességgel, úgyhogy délelőtti munkám utolsó órája mindig kínzó balsejtelemmel telt.” Ezt a külső „technikai” zavarást könnyen megszüntethette volna Stravinsky azzal, hogy másol veszi ki szobát a zavartalan munkához. Éppen a *Tündér csókja* című balettjén dolgozott, amely Andersen meséjét, a *Jégkirálynőt* dolgozta fel (bőséges Csajkovszkij-zeneidézetek felhasználásával). Talán éppen a feszült légkör segítette a gyors komponálást? Vagy a hit, hogy bármilyen nehézségen át tud törni a kibontakozó mű kibontakozó energiája. Vannak szerzők, akik valósággal keresik a belső és külső ellenállás feszült-ségtelítő erejét, mert ez éppenséggel

gel kioldja belőlük az alkotási folyamat feszültségét.

Gondoljunk csak Van Goghra.

A HÁTTÉRHITNEK is nagyon fontos szerepe van. Ez lehet egy biztos, kimunkált zenei stílus háttérenergiája. A nagy betetőző alkotók, mint például Bach, hosszú nemzedékek kifejlesztette zenei hangzásvilágából bontja ki zsenijének nagyszabású remekműveit. Beethovennek teljesen egyedül kell utat törnie egy új zenei világ felé. Az a háttérhit, amely benne munkálkodik, kozmikus energiából táplálkozik.

Ezeket csak a külvilág zajától elszakítva hallhatta meg. A népzene is háttérhittként húzódnak meg évszázadokon keresztül egészen a 20. századi látványos felszínre töréséig.

Néha egy szűk kör is létrehozhatja a háttérhit jótékony hatását. Ez különösen a teljesen újszerű, kísérleti zenékre volt előnyös. Néhány ember meggyőződése elegendő volt ahhoz, hogy teljesen új területeket fedezzenek fel a zenében és a modern művészetben egyaránt.

A dodekafónia, az elektronikus zene néhány hasonlóan gondolkodó alkotó hitéből született meg, hitük nélkül mindaz, ami zsenijükből kipattant, nem szülehetett volna meg.

Van rá példa, amikor egyetlen ember hite elindíthat egy teljes zenei megújulást, mert megszállottan hisz egy mégcsak szárnypróbálgató művész új zenei világot teremtő erejében. Gyagilevre gondolok. Stravinsky hódolattal emlékezett rá: „Pályám kezdetén ő volt az első, aki bátorításra méltóként kiválasztott, valódi, értékes segítséget nyújtott. Nemcsak szerette zenémet és hitt fejlődésemben, hanem minden tőle telhetőt megtett, hogy a közönséggel elfogadtasson. Őszintén vonzotta, amit írtam, és igaz örömet lelte műveim előadásában, sőt ráerőltetésében berzenkedőbb közönségemre, mint például a *Sacre* esetében. Ezeket az érzéseit, buzgalmát a hála, a mélységes ragaszkodás természetes érzésével viszonzottam, és bámulattal érzékeny felfogóképessége, lángoló lelkesedése a kiolthatatlan tűz iránt, amellyel a dolgokat a gyakorlatban megvalósította.”

Vajon vannak még manapság is Gyagilevek?

TERÉNYI EDE

Augusztusi évfordulók

- 1 – 90 éve született Izsák József erdélyi irodalomtörténész
100 éve halt meg Vértesi Arnold író
- 2 – 110 éve született Slavko Grum szlovén író
- 3 – 140 éve halt meg Franciszek Dmochowski lengyel író
- 4 – 70 éve halt meg Babits Mihály
235 éve született Pierre Simon Ballanche francia író
130 éve született Guy de Pourtalès svájci író
- 5 – 90 éve született Román Bratny lengyel költő
360 éve született Fénelon francia író
110 éve halt meg Makai Emil költő
- 7 – 90 éve halt meg Riedl Frigyes irodalomtörténész
70 éve halt meg Rabindranath Tagore indiai író
- 8 – 90 éve halt meg Juhani Aho finn író
- 9 – 380 éve született John Dryden angol drámaíró
20 éve halt meg Cella Delavrancea román író
- 10 – 90 éve született Ion Negoitescu román kritikus
- 11 – 140 éve született Heltai Jenő
450 éve született Pak In-ro koreai költő
- 12 – 390 éve halt meg Jean Barclay francia író
- 13 – 350 éve halt meg Gian Francesco Loredano olasz költő
90 éve született Sarkadi Imre
- 14 – 135 éve született Sibilla Aleramo olasz író
- 85 éve halt meg Rudolf Eucken német filozófus
- 15 – 240 éve született Walter Scott angol író
- 16 – 90 éve született Ovid S. Crohmalniceanu román kritikus
350 éve halt meg Thomas Fuller angol író

- 17 – 75 éve született Széles Klára
200 éve halt meg Katona István történész
- 18 – 80 éve született Paul Anghel román író
100 éve született Mihail Șerban román író
- 19 – 120 éve halt meg Gestur Pálsson izlandi író
- 20 – 770 éve halt meg Fudzsiwara no Szadail japán költő
110 éve született Salvatore Quasimodo olasz költő
- 21 – 20 éve halt meg Eugen Jebeleanu román költő
- 22 – 135 éve született Otto Hauser osztrák író
30 éve halt meg Saša Pană román költő
410 éve született Georges de Scudéry francia író
- 23 – 160 éve született Alois Jirásek cseh író
180 éve halt meg Kazinczy Ferenc
420 éve halt meg Fray Luis de León spanyol költő
20 éve halt meg Nemes Nagy Ágnes költő
120 éve született Olosz Lajos erdélyi költő
- 24 – 100 éve született Robert Herrick angol költő
235 éve halt meg David Hume angol filozófus
- 26 – 130 éve született Panait Cerna román költő
220 éve halt meg Iglesias de la Casa spanyol költő
- 27 – 100 éve született Barabás Tibor író
140 éve született Theodore Dreiser amerikai író
- 28 – 170 éve született Julius Stinde német író
- 29 – 140 éve született Paul de Kock francia író
130 éve született Valéry Larbaud francia költő
- 30 – 135 éve született Susanik Kurginjan örmény költő
110 éve született Wilhelm Szabo osztrák költő
- 31 – 110 éve született Békeffi István kabaréíró
200 éve született Théophile Gautier francia költő

Érdem

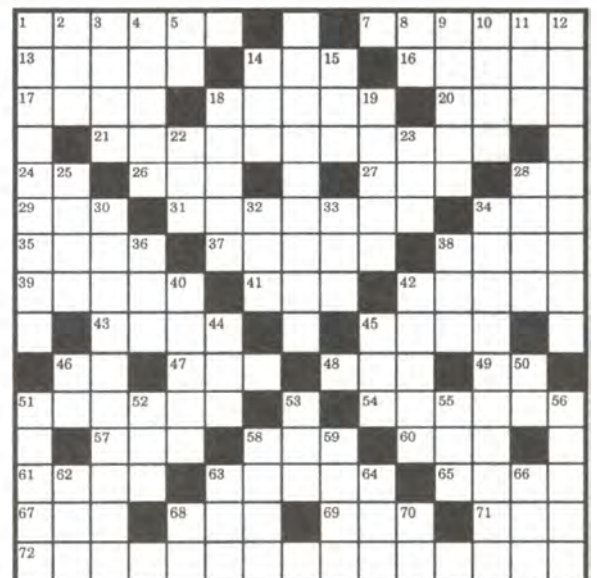
Vannak emberek, akiknek egyetlen érdemük van,... Leslie Nielsen fenti megállapításának folytatását rejti a fősorok.

VÍZSZINTES

1. Fáról pottyán az alma. 7. ... ivadéka; Schwarz-Bart regénye. 13. Buenos ...; Argentína fővárosa. 14. A közelebbit. 16. Angol állam! 17. Gyomai nyomda. 18. Beteg a ló. 20. Törekszik. 21. Országot elhagyni kényszerítő. 24. Szob határai! 26. Somogyi városka. 27. Emé párja. 28. Gyakori igevégződés. 29. A panasz szava. 31. Felületesen dolgozó. 34. Svéd és perui autójelzés. 35. Eszes. 37. Gyakori női név. 38. Csökken a készlet. 39. Favágó szerszám. 41. Chris ...; gitáros, énekes. 42. 476 előtti. 43. Fodrász és szabó szerszáma. 45. Rádióadást sugároz. 46. Baum varázslója. 47. ... muri; Móricz regénye. 48. Ildikó egyik beceneve. 49. Kacsauztató. 51. Sűrűbbé tevő. 54. Hímes. 57. A vanádium és a lantán vegyjele. 58. Eleonóra beceneve. 60. Pubban mérik! 61. Egykori iskolatípus. 63. Új-zélandi alagút. 65. Dolgozatot készített. 67. Az oxigén és a stroncium vegyjele. 68. Életre utaló idegen előtag. 69. Román dzsip. 71. Fogadására. 72. A folytatás befejezése.

FÜGGŐLEGES

1. Otthon helyisége. 2. Egy, németül. 3. Illa, berek, nádak, ...! 4. Tésztát nyújt, népies szóval. 5. Szintén. 6. A folytatás kezdete. 8. Gyimes határai! 9. Szórványos női név. 10. Öltöny felső része. 11. Albán hírügynökség. 12. Vihar keletkezik. 14. Angolna, angolul. 15. Tíz, Londonban! 18. Fej, tréfas szóval. 19. Milánói operaház. 22. Tudományos tétel. 23. Mosópor márkája. 25. Lábízület. 28. Indusztria. 30. Erdélyi városból való. 32. Hátul megír! 33. Az oxigén és a gallium vegyjele. 34. Kosárlabdacsarnok. 36. Némán sétál! 38. Elavult hordómérték. 40. Az Olt folyó latin neve. 42. Tolna megyei köz-ség. 44. Idegen előtag: hegy. 45. Téli sport, régies írással. 46. ... est la femme?; Hol van az asszony? (francia). 50. Idegen előtag: tojás, pete. 51. Durva, vastag posztó. 52. Illetve, röviden. 53. Ilona beceneve. 55. Török férfinév. 56. Fénytelen. 58. Angol diákváros. 59. Bagdad a fővárosa. 62. Kiejtett mássalhangzó. 63.... of Olaz; pipermárka. 64.... poetica; költészettan. 66. Aladár beceneve. 68. Falusi apó. 70. Oersted, röviden.

A Helikon 13. számában közölt Arab közmondás című rejtély megfejtése: A pórázon tartott kutya rosszul vadászik.

BOTH LÁSZLÓ

Az oldalt gondozta NAGY MÁRIA

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége
Nemzeti Kulturális Alap

BETHLEN GÁBOR
Alap

Nemzeti Kulturális Alap

COMMUNITAS
ALAPÍTVÁNY
Alapította az RMDSZ

Kolozsvár Város Tanácsa
Bethlen Gábor Alap
Miniszterelnöki Hivatal
Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő-helyettes: KARACSONYI ZSOLT
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
MÓZES ATTILA: próza

PAPP ATTILA ZSOLT: társaművészetek
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számlítógépes fordítás: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont
A szerkesztőség címe: 400217 Cluj-Napoca, str. Câmpeni 13. Postafiók 245, telefon: (004) 0264 431690, telefon/fax: (004) 0264 431 577, villámposta: kviri.helikon@gmail.com
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288 Honlap: www.helikon.ro